

PAPER DETAILS

TITLE: Eflak ve Bogdan Voyvodaliklarinin 1787-1792 Osmanli-Rus ve Avusturya Savaslarindaki Roller

AUTHORS: Ümmügölsüm Filiz BAYRAM

PAGES: 1-31

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2710048>

EFLAK VE BOĞDAN VOYVODALIKLARININ 1787-1792 OSMANLI-RUS VE AVUSTURYA SAVAŞLARINDAKİ ROLLERİ

THE ROLES OF THE WALLACHIAN AND MOLDAVIAN VOIVODESHIP IN THE OTTOMAN-RUSSIAN AND AUSTRIAN WARS OF 1787-1792

Ümmügülsüm Filiz BAYRAM*

Öz

Tuna Nehri'nin kuzeyinde yer alan Eflak ve Boğdan voyvodalıkları, Osmanlı Devleti'nin batı yönünde bulunan iki önemli eyaletleri arasındaydı. Stratejik bir bölgede bulunan bu voyvodalıklar üzerinde 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Devleti, Habsburg Hanedanlığı ve Lehistan arasında nüfuz kurma mücadeleleri yaşandı. 18. yüzyıla gelindiğinde bölgedeki hâkimiyet mücadelesi Osmanlı İmparatorluğu, Rus Çarlığı ve Avusturya arasında gerçekleşti. Rusya'nın yayılmacı politikasını durdurmak ve 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla kaybettiği prestijini yeniden kazanmak nedenleriyle, Sadrazam Yusuf Paşa'nın başkanlığında toplanan meşverette 14 Ağustos 1787 tarihinde Rusya'yla savaş kararı alındı. Kısa bir süre sonra Rusya'nın yanında Avusturya da savaşa girdi. Her iki devlet için de ilk hedef Eflak ve Boğdan'ı alarak Osmanlı Devleti'ne karşı üstünlüğü ele geçirmektir.

Osmanlı'nın Eflak ve Boğdan voyvodalıklarında uyguladığı idari statü, mülkiyeti kendilerinde kalmak şartıyla gayrimüslimlere bırakılan topraklar şeklindeydi. Bu statü voyvodalara Osmanlı askerleriyle birlikte savaşma, Batı'dan bilgi toplama, İstanbul'un yiyecek ihtiyacını karşılama gibi birçok sorumluluk ve görev yüklemiştir. 1787-1792 Osmanlı Rus Avusturya savaşlarında voyvodaların yerine getirdikleri bu hizmetlerin yoğunluğu dikkat çekicidir. Osmanlı arşivinde konuyla ilgili birçok belge bulunmaktadır. Dönemin ana kaynağı olan vekayinüvis eserlerde gerek müstakil başlıklar altında gerek farklı konular içerisinde voyvodaların vazifeleriyle ilgili bilgiler mevcuttur. Bu konuya günümüz literatüründe henüz gerektiği kadar yer verilmemiştir. Dönemin kaynaklarında yer alan bu bilgilere dayanarak hazırladığımız çalışmamızda Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti için öneminin daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışmamızda Eflak ve Boğdan voyvodalarının, savaş sırasında yerine getirdikleri hizmetleri bağlamındaki boyutu incelenmiştir. Bu çerçevede voyvodaların faaliyetlerine vurgu yapılarak merkezden atanan voyvodaların hangi alanlarda hizmet ettikleri ve bu hizmetlerin Osmanlı Devleti için ne ifade ettiğinin anlaşılmasıyla ilgili spesifik örnekler üzerinde odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Eflak, Boğdan, Rusya, Avusturya, Voyvoda

* Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul / Türkiye, filiz.bayram@msgsu.edu.tr; ORCID 0000-0002-3350-1261

Abstract

The voivodeships of Wallachia and Moldavia, located to the north of the Danube River, were among the two important provinces of the western territories of the Ottoman Empire. Due to their strategic location, the Ottoman Empire, the Habsburg Dynasty and Poland often engaged in a struggle for influence over these voivodeships in the 16th and the 17th centuries. By the 18th century, this struggle took place between the Ottoman Empire, Russia and Austria. In order to stop Russia's expansionist policy and to regain the prestige it lost with the Treaty of Küçük Kaynarca in 1774, the Ottoman council chaired by Grand Vizier Yusuf Pasha decided to declare war against Russia on August 14, 1787. Soon after, Austria joined war on the side of Russia. Both empires aimed to gain the upper hand against the Ottoman Empire by occupying Wallachia and Moldavia.

The administrative status of Wallachia and Moldavia voivodeships under the Ottoman rule allowed non-Muslim rulers to keep the ownership of their lands. In turn, the voivodes were assigned with many responsibilities and duties such as fighting together with the Ottoman soldiers, gathering intelligence from the West, and meeting the food needs of Istanbul. The intensity of these services during the Ottoman Russian-Austrian wars of 1787-1782 is especially remarkable. There are many documents related to this subject in the Ottoman archives. Moreover, the chronicles, constituting the main sources of the period, also contain information about the duties of the voivodes. However, recent literature has not sufficiently made use of these sources. This study, which is based on contemporary records, aims to establish the significance Wallachia and Moldavia for the Ottoman Empire.

This study examines the war time services provided by the Wallachian and Moldavian voivodes. In specific, it focuses on examples that elaborate on the areas of their service and the meaning and significance of these services for the Ottoman state.

Keywords: Ottoman, Wallachia, Moldavia, Russia, Austria, Voivode

Giriş

18. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Osmanlı Devleti güvenliği için Eflak ve Boğdan voyvodaları üzerindeki hakimiyetini devam ettirmeyi gerekli görüyordu. Rusya 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın kendisine verdiği haklardan biri olarak Eflak, Boğdan ve birçok Müslüman toprağında konsolosluklar açarak bölgedeki etki alanını adım adım genişletiyordu. Osmanlı Rusya'nın eyaletleri üzerinde giriştiği bu faaliyetleri iç işlerine müdahale olarak görmekteydi. Bazı devlet adamları Rusya'nın yayılmacı politikasını durdurma yolunun savaş meydanı olduğunu düşünmekteydi. Bunlardan biri de Sadrazam Yusuf Paşa'ydı.

18. yüzyılda konjonktürün değişmesine bağlı olarak Osmanlı Devleti klasik dönemde Eflak ve Boğdan'da uyguladığı yönetim tarzında değişiklik yapmış daha önce yerli boyarlar arasından seçilen voyvodalar merkezden Fenerli Rum ailelerden seçilerek atanmıştır (1711-1821). Eflak ve Boğdan'a atanan voyvodaların savaş ve barış süresinde Osmanlı Devleti adına yüklendikleri görevleri eksiksiz ve sadakatle yapmaları gerekmektedir. Voyvodaların, sefere çıkıldığında Sultan'a eşlik etmek, orduya yiyecek yardımı yapmak, cephane, zahire ve asker yüklü gemilerin Tuna'dan güvenli bir şekilde geçmesini sağlamak, cepheye at, yük arabası, öküz gibi ihtiyaç olan hayvanları sürmek, yol üzerindeki kaleleri onarmak, dağ geçitlerine muhafız dikmek, kaçak

askerleri yakalamak, düşman askerlerinden elde ettiği haberleri serdara göndermek gibi pek çok yükümlülükleri vardı.

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları sırasında Eflak'ta Nikola Mavroyani ve Mihail Suçu olmak üzere iki farklı voyvoda görev almıştır. Aleksandr İpsilanti, Nikola Mavroyani ve Manol Rozetti ise Boğdan voyvodaları olarak atanmışlardır. Savaş başladığı sırada Aleksandr Bey'in Avusturya'ya firar etmesi üzerine Eflak voyvodası Mavroyani bir süre Eflak voyvodalığıyla beraber Boğdan voyvodalığını da üstlenmiştir. Yaklaşık beş yıl süren bu savaşta Eflak ve Boğdan beyleri tarafından birçok görev yerine getirildi.

Savaşın kısa bir süre önce Eflak voyvodası olarak atanan Nikola Mavroyani Bey (1786-1790) yükümlülüklerini yerine getirerek Osmanlı-Rus Avusturya Savaşı'nda Osmanlı'nın öncü kuvvetlerinden biri olarak Avusturya ve Rusya ile savaştı. Sınırları koruyan kalelerin tahkimi için ihtiyaç duyulan gerekli malzemeleri gönderdi. Yiyecek sıkıntısı çekildiği sırada Mavroyani Bey tarafından gönderilen zahire askerlere güç verdi. Avusturya ve Rusya'nın Osmanlı aleyhine ilerlemesini yavaşlatarak orduya zaman kazandırdı. Yaptığı hizmetlerle I. Abdülhamid'in övgüsüne mazhar oldu fakat Sadrazam Şerif Hasan Paşa'nın ihanet suçlamasıyla idam edildi.

Eflak ve Boğdan voyvodaların atamaları ve yaptıkları hizmetlerle ilgili Cumhurbaşkanlığı Arşivin'de birçok belge bulunmaktadır. Bu belgeler bize savaş sırasında bölgede yoğun faaliyetlerin olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda, konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla, Eflak ve Boğdan voyvodalıklarının idaresine yönelik kısa bir hatırlatma yapıldıktan sonra savaşlarda yer alan voyvodaların faaliyetleri arşiv belgeleri, vakayinüvis eserler ve araştırma eserlerinden yararlanılarak incelenecektir. Bu kapsamda makalemiz, 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları'ndaki Eflak ve Boğdan voyvodalıkları örnekleminde yola çıkarak 18. yüzyılda Batı yönünde yapılan savaşlarda Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti için ifade ettiği değerin anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu şekilde Rusya ve Avusturya'nın ilk olarak buraları ele geçirmek istemelerinin nedenlerinin daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. Siyasi tarih anlatımlarında Eflak ve Boğdan voyvodalarının faaliyetleri diğer olayların arasında dağınık bir şekilde yer almaktadır. Oysa Eflak ve Boğdan voyvodalıkları, 18. yüzyılda Avusturya ve Rusya'yla yapılan savaşların geçtiği bölgede yer almaları nedeniyle önemli roller üstlenmiştir. Mikro tarihçilik anlayışıyla dağınık olarak bulunan bu bilgilerin bir araya getirilmesiyle dikkatleri Eflak ve Boğdan voyvodalıkları üzerinde toplamak ve bölgenin stratejik önemini görünür kılmak çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır.

Romen Prenslikleri

Osmanlı Devleti 15. yüzyılın ikinci yarısında Romen prenslikleri olarak anılan Eflak ve Boğdan voyvodalıkları üzerinde hâkimiyetini kurmuştu.¹ Bu iki voyvodalık Osmanlı

1 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV, Kısım 2, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1983, s. 78.

kaynaklarında *memleketeyn* yani *iki memleket* şeklinde ifade edilirdi.² Osmanlı Devleti, özerk yönetimli eyalet³ statüsünde olan Eflak ve Boğdan’a prenslik değil voyvodalık demiş, yöneticileri için de *voyvoda* ya da *bey* unvanını kullanmıştır. Batılı kaynaklarda Eflak yöneticileri için geçen terim ise *hospodar* unvanıdır.⁴

Osmanlı Devleti ve voyvodalıklar arasındaki ilk ilişki; koruyan (hami) ve korunan (mahmi) şeklinde ifade edilebilir. Eflak ve Boğdan prensliklerine verilen özel statü İslam hukukundaki; “*mülkiyeti kendilerinde kalmak üzere bir haraç karşılığında gayrimüslimlere terk edilen topraklar*” prensibine dayanmaktadır.⁵ Eflak ve Boğdan memleketlerinin merkezleri Bükreş ve Yaş şehirleriydi. Eflak voyvodası Bükreş’te Boğdan voyvodası ise Yaş’ta ikamet ederdi. Prensliklerin merkezi olması nedeniyle düşman saldırılarının ilk hedefinde bu şehirler bulunmaktaydı.⁶ 1768 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı’nda, Rus komutan Kont Romanzov’un, Eflak taraflarına gönderdiği küçük birlik, Eflak’taki isyancıların desteğini alarak 16 Kasım 1769 tarihinde başkent Bükreş’e girebilmişti.⁷

18. yüzyılda Eflak ve Boğdan voyvodalıkları kuzeyden Osmanlı Devleti’nin merkezine doğru yapılan saldırıların durdurulduğu noktalarından biriydi.⁸ Sınırların güvenliği ve kontrolü stratejik noktalara yapılan kalelerle sağlanmaktaydı.⁹ Osmanlı, 1768-1774 Rus savaşında aldığı yenilgiyle sınır boylarını güçlendirme faaliyetlerine girişmişti. Öncelikli olarak Kafkasya’da ve Tuna hattında bulunan kaleler güçlendirilirken, Kuzey Kafkasya’da Anapa gibi yeni bir kale ve önemli noktalara da toprak kaleler de inşa edilmişti.¹⁰ Tuna hattında İbrail, İsmail, Vidin, Kili,

- 2 Ümmügülsüm Filiz Bayram, *Enverî Târîhi: Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2014, s. 247.
- 3 Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti’nde “özel statülü hükümetler” konumundaydı. İç işlerinde serbest olan bu eyaletlerin beyleri veya kralları kendi asilzadeleri arasından seçilirdi. Seçilen beyler Osmanlı Devleti tarafından onaylanırdı. Bu hükümetler gördükleri himayeye karşılık belirli miktarda vergi verir herhangi bir savaş sırasında cephede Osmanlı ordusuyla birlikte savaşırlardı. Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1991, s. 78.
- 4 Mihai Maxim, “Voyvoda”, *DİA*, XLIII, (2013), s. 127.
- 5 Feyzullah Uyanık, *Tuna’nın Kuzeyine Yönelik Osmanlı Siyaseti ve Eflak Boğdan Özerkliğinin Restorasyonu*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2020, s. 48.
- 6 1768 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı’nda, Rus komutan Kont Romanzov’un, Eflak taraflarına gönderdiği küçük birlik, Eflak’taki isyancıların desteğini alarak 16 Kasım 1769 tarihinde başkent Bükreş’e girebilmişti. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)*, V, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe, İstanbul 2011, s. 647.
- 7 Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)*, V, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe, İstanbul 2011, s. 647.
- 8 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 103; Tahsin Gemil, “Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülâhazalar”, *VIII. Türk Tarih Kongresi* II Ekim 1976, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1981, s. 1506.
- 9 18. yüzyıl başında Osmanlı Devleti’nin Avusturya ve Rusya cepheleri için savunma kaleleri; Açıev, Akkirman, Azak, Belgrad, Bender, Berkofça, Bosna, Fethülsisla, Güvercinlik, Hırsova, Hotin, Irşova, İbrail, İsferlik, İsmail, Kamanice, Kaptan Hasan Paşa, Kara Harman, Kefe, Kerş, Kılburun, Kili, Lomgrad, Maçin, Niğbolu, Niş, Or, Özi (Eski), Özi (Yeni), Rahova, Ribat, Rusçuk, Semnedire, Silistre, Taman, Tameşvar, Tatar Pınarı, Temrük, Timok, Tutrakan, Tulca, Varna, Vidin, Yanık Hisar, Yeni Hasan Paşa, Yenikale, Yergöği ve Zıştovi’dir, Mahir Aydın, *Vidin Kalesi*, Ötüken, İstanbul 2015, s. 31-32.
- 10 Cengiz Fedakar, “Anapa Kalesi”, *Yeni Türkiye [Kafkaslar Özel Sayısı]*, S 81, (Temmuz-Aralık 2015), s. 280.

Tulça ve Maçin gibi kaleler yer alırken Karadeniz hattında ise Özi, Hotin, Akkırman, Bender ve Anapa gibi kaleler bulunmaktaydı.¹¹ Bölgenin güvenlik açısından önemi, arşiv belgelerine ve dönem kaynaklarına *İstanbul'un kapısı* ya da *payitahtın kilidi* benzetmeleriyle yansımıştır.¹² Sultan I. Abdülhamid (1774-1789); “Hotin, Boğdan ve Eflak açık yerlerdir, Belgrad gayri serhadlere benzemez, bütün Rumeli’nin kilidi mesabesindedir” sözleriyle bölgenin önemini vurgulamıştır.¹³

Osmanlı merkezî yönetimi için Eflak ve Boğdan voyvodalıkları stratejik konumları gereği önemli olup dikkatle idare edilirdi. Bu prensliklerde uygulanan ilk idari yapı; 15. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altına alınmasından 1711 Prut Antlaşması’na kadar geçen sürede görülen *Boyarlıklar*¹⁴ dönemidir. İkincisi ise 1711 yılından 1821 Rum isyanına kadar merkezî yönetim tarafından tayin edilen Fenerli Beyler dönemidir. Bu dönemde, Eflak ve Boğdan’a aynı kişiler farklı zamanlarda atandığı gibi, yerli boyarlardan da voyvoda ataması yapılmıştır. Ayrıca ataması yapılan voyvodalar arasında Arnavut kökenli olanlara da rastlanmaktadır.¹⁵ Fenerli Beyler döneminde, boyarlar nüfuzlarını kaybederken Osmanlı Devleti merkezden atadığı voyvodalar aracılığıyla bölgedeki kontrolünü artırmıştır.¹⁶ Yüz yıl kadar süren bu yönetim tarzıyla istenen sonuç elde edilemediğinden Sultan II. Mahmut tarafından voyvodaların tekrar yerli ailelerden atanması usulüne geçilmiştir.¹⁷ 1822 senesinde Romen boyarlardan İon Sandu Sturdza, Boğdan’a voyvoda olarak tayin edilmiş bu atama Fenerli beylerden şikâyet eden yerli

- 11 Hakan Engin, *1787-1792 Osmanlı, Rus-Avusturya Harpleri Sırasında İbrail Kalesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Edirne 2013, s. 77; Cengiz Fedakar, “Hotin Kalesi (1787-1792 Osmanlı-Avusturya, Rusya Savaşlarında)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 16, S 3, (Ankara 2019), s. 516.
- 12 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Tasnifi Sultan I. Abdülhamid Belgeleri (AE.SABH.I.), 41-2998, H. 29.M.1199 (12 Aralık 1784). Hicri ayların sıralaması ve kısaltmaları için bk. Mustafa Özsaray, “Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri”, *Hazine-i evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, I (2019), s. 34. Bu hüküm Boğdan voyvodasına yazılmıştır.
- 13 Fikret Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001, s. 175.
- 14 Boyar: Slav dillerinde yaşayan Türk asıllı askeri-idari unvanlardan biridir, İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1983, s. 192; Türkçe bir lakap olan “boyar” adı asil aileden gelen büyük arazi sahiplerine verilirdi, Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1987, s. 129; Asilzade sınıfı, büyük toprak sahibi yetkili kişiler, kelimenin kökeni Türkçedir. “boy” ve “ar” olmak üzere iki kelimeden oluşan “boyar” kelimesi boyun adamı anlamına gelir. Bugünkü Kazan Tatarca’sında “bay” kelimesi, zengin ve soylu anlamında kullanılmaktadır, İlyas Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, Ötüken, İstanbul 2009, s. 246; Rumen asilzadelerinin unvanıdır. Eflak ve Boğdan beylerinin meclisinde önemli mevkileri vardı. Osmanlı tarihinde çok geçer, çoğul hali “boyarân”dır, Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, s. 241; Prensın arkadaşlarının oluşturduğu üst sınıf, Rusya, Tuna bölgesi ve Transilvanya’da soylulara verilen unvan, Eflak ve Boğdan soyluları, Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, I, Ötüken, İstanbul 2006, s. 662.
- 15 İrina Calugher Salık, *Osmanlı ve Romen Kaynaklarına Göre Memleketeyn İdaresinde Fenerli Beyler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Programı, İstanbul 2022, s. xiii.
- 16 Çiğdem Yardımcı, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1812 Bükreş Antlaşmasına Kadar Eflak-Boğdan’da Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak 2021, s. 33.
- 17 Kemal Karpat, “Eflak”, *DİA*, X, (1994), s. 466.

halk tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁸ 7 Ekim 1826 tarihinde Rusya'yla imzalanan Akkirman Antlaşması'yla yerli voyvoda atamaları resmiyet kazanarak uluslararası bir mesele haline evrilmiştir.¹⁹

1. Eflak ve Boğdan Voyvodalarının 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşlarındaki Roller

18. yüzyıl boyunca Eflak ve Boğdan memleketleri Avusturya ve Rus orduları tarafından dört defa işgale uğradı.²⁰ 1772 yılına gelindiğinde Avusturya Eflak ve Boğdan topraklarını almak istediğini açıkça göstermişti.²¹ Osmanlı Devleti'nin aleyhine, 1783 yılında Rusya ve Avusturya arasında yapılan gizli anlaşmayla Osmanlı toprakları her iki tarafı tatmin edecek şekilde paylaşıldı. Paylaşılamayan Boğdan, Lehistan ve Besarabya'da ise *Daçya* adında yeni bir *Ortodoks Devleti* kurulması kararı alındı.²²

Osmanlı Devleti, kendi aleyhine yapılan görüşmelerden haberdar olarak 1787 yılında Rusya ile savaşa girdi. Çok geçmeden Avusturya imparatoru II. Joseph Rusya'yla yaptığı anlaşmaya bağlı kalarak, istemese de 9 Şubat 1788 tarihinde Osmanlı'ya karşı savaş ilan etti.²³ Osmanlı Devleti, Rusya'yla savaşmasının nedenlerini Reisülküttap Süleyman Raşid Efendi'nin hazırladığı Şubat 1788 tarihli yayınlanan beyannameyle İngiltere, İspanya, Fransa, Prusya, Hollanda, Venedik, Avusturya, İsveç, Danimarka, Sicilya gibi devletlere duyurdu. Ordu

18 Nevcan Nur Pala, *Eflak ve Boğdan'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Fuat Efendi'nin Layihası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Kütahya 2009, s. 36; "Ion Sandu Sturza", <https://www.moldovenii.md/md/people/841>, [Erişim tarihi: 03. 10. 2022].

19 Akkirman Antlaşması Sultan II. Mahmud'un zaman kazanmak için imzaladığı bir anlaşma olarak yorumlanmaktadır. II. Mahmud Rusya ile savaşacak durumda olmadığından zorunlu olarak bu anlaşmayı imzalar. Anlaşma, Rusya'nın diplomasi başarısı olarak kayıtlara geçmiştir. Akkirman Antlaşması'yla Rusya önemli toprak kazanımları elde etti. Böylece Eflak ve Boğdan üzerindeki etkisini artırarak bölgede oyun kurucu bir güç haline geldi ve Karadeniz ticaretinde serbestçe hareket etme imkânına sahip oldu. Daha fazla bilgi için bk. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1983, s. 116; Ahmet Rasim, *Osmanlı'da Batışın Üç Evresi*, haz. H. V. Velidedeoğlu, Evrim Yayınları, İstanbul 1987, s. 159; R. Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, çev. Server Tanilli, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 40; Abdurrahman Akdağ, *1826 Akkirman Antlaşması (Sebepleri-Müzakereleri-Tatbiki-Tahlili)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2019, s. 72-89.

20 Virginia Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 147.

21 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, IX, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1992, s. 8.

22 Stanford J. Shaw, III. Selim Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807), çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 28; Feyzullah Uyanık, *Tuna'nın Kuzeyine Yönelik Osmanlı Siyaseti*, s. 119-120.

23 Virginia Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, s. 173; Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, s. 12.

Davutpaşa sahrasında toplanırken, yardımcı kuvvetlere de bahar ayında askerleriyle birlikte Edirne sahrasında serdariekremin²⁴ ordusuna katılmaları emri gönderildi.²⁵

1 Ocak 1787 tarihli Nâme-i Hümayûn defterinde yer alan hükümde Rusların Küçük Kaynarca Antlaşması'na uymayarak Kırım'ı işgal ettiği, Tiflis hanlarını Osmanlıya karşı kıskırttığı, Eflak, Boğdan, adalar ve Müslümanların yaşadığı yerlerde gereksiz konsolosluklar açtığı, Eflak ve Boğdan halkını yerlerinden ettiği ve bazılarını kürekçi yaptığı, Eflak Boğdan beylerinin ve Çıldır Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın azillerini isteyerek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya çalıştığı yazılıdır.²⁶ Bu hükümden de anlaşıldığı üzere savaş nedenlerinin başında Kırım'ın işgali gelmekte olup ayrıca Eflak ve Boğdan'la ilgili meseleler de ciddi bir sorun teşkil etmekteydi. Bu durum savaşın sebebinin ilan edildiği Beyannâme'de; “*Eflak ve Boğdan voyvodalarının azl ü te'diblerini ibrâm ile nizâm-ı mülke müdâhele*” ettikleri şeklinde ifade edilmişti.²⁷

1.1. Voyvodaların Cepheadaki Mücadeleleri

Savaş başlamadan önce art arda toplanan meşveret meclislerinde Eflak ve Boğdan'ın güvenliği üzerine çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmalardan biri:

Kezâlik Eflak ve Boğdan memleketleri Devlet-i Aliyye'nin kilârı mesâbesinde olduğundan başka ekser ahâlîsi Nasâra makulesinden olduğundan içlerinden a'dâ-yı dîn tarafına meyl ü rûkûn ederi olduğu ihtimâlden ba'îd olmamağla birer başbuğ nasbıyla ma'iyetlerine küllî asâkir tertîb olunarak memleketeyn-i mezbûreteynin ve reâyâsının ihtilâlden himâyet ü vikâyeti ve husûsan a'dâ-yı dînin Boğdan tarafına mürûr u ubûr edeceği...²⁸

şeklinde olup Eflak ve Boğdan'ın stratejik özellikleri hatırlatıldıktan sonra gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik görevlendirmeler hızla yapılmıştır. Eflak ve Boğdan voyvodalarına ise Osmanlı ordusuyla birlikte hareket etmeleri emri gönderilmiştir.²⁹

24 Serdariekrem en yüksek rütbeli komutandır. Padişahın katılmadığı seferlerde başkomutan olarak katılan sadrazamlara “serdariekrem” denilirdi. Savaşa katılan sadrazamın serdariekrem olarak yetkisi artardı. Abdülkadir Özcan, “Serdar”, *DİA*, XXXVI, (2009), s. 551.

25 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 298-358; Ahmet Üstüner, *Yusuf Paşa'nın Sefer-nâmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Konya 2005, s. 29.

26 BOA, Bab-ı Asafî Tasnifi Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNSNMH.d), 9, s. 7, 11.N.1201 (27 Haziran 1787); Cengiz Fedakar, “Hotin Kalesi”, s. 517.

27 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 299.

28 Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı'nın kileri olarak ifade edilmesi orduya ve İstanbul'a zahire ve çeşitli yiyeceklerin buradan gelmesiyle ilgili bir tanımlamadır. Bu ifade arşiv belgelerinde de sık sık kullanılmaktadır BOA, Cevdet Tasnifi Askeriye Belgeleri (C.AS), 450-18746, H. 17.M.1202 (29 Ekim 1787). *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 303.

29 *Agt.*, s. 303.

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları sırasında Eflak'ta iki farklı voyvoda görev almıştır: Bunlardan ilki Nikola Mavroyanidir,³⁰ ikincisi ise Mihail Suçu'dur.³¹ Boğdan'da ise voyvoda olarak üç farklı isim karşımıza çıkmaktadır. Bu voyvodaların ilki Aleksandr İpsilanti'dir.³² Daha önce Eflak voyvodalığı yapmış olan Aleksandr İpsilanti 1786 yılında Avusturya'nın desteği ile Boğdan voyvodası olarak atanmıştı.³³ Savaş başladığında, Avusturya'yla yakınlığı olan Aleksandr Bey bilerek gerekli tedbirleri almamış ve kısa bir süre sonra Yaş Kasabası Avusturyalılar tarafından işgal edilmişti. İşgal sonrasında kendisi Avusturya'ya firar etti. Yaş'ın işgali ve savaşın devam etmesinden dolayı Osmanlı yönetimi, Boğdan'a voyvoda atayınca kadar Eflak voyvodası Mavroyani'yi Boğdan voyvodası olarak görevlendirildi. Ardından da Manol Rozetti bu makama getirildi. O sırada Yaş Kasabası işgal altında olduğundan Manol Bey Yaş'ta değil Kalas'ta ikamet ediyordu.³⁴

Eflak Voyvodası Nikola Mavroyani

Kaptan-ı derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa Ruslarla savaşın yakın olduğunu bildiğinden, Eflak'ta güçlü ve Osmanlı Devleti'ne sadık bir voyvodanın bulunmasını gerekli görüyordu. Bu

- 30 Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 1005; Nicolae Mavrogheni 1786-1789, Mihai Sutu 1783-1786 (Birinci idaresi) /1791-1793 (ikinci idaresi). Eflak savaşı sırasında 1789-1790 tarihlerinde Avusturya prensi Coburg'un yönetimi altına girmiştir. List of rulers of Wallachia, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_rulers_of_Wallachia, [Erişim tarihi: 04.02.2023]; BOA, Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT) 1450-44, H. 29.Z.1200 (23 Ekim 1786): Mavroyani donanma-yı hümayûn tercümanlığı hizmetindeyken sadakatle hizmet ettiği kaptan paşa tarafından tecrübe edilmiş olduğundan ve ayrıca Fenerli Rumlardan birkaç kat daha sadakat göstereceğinden dolayı H. 1200/1786 yılında Eflak voyvodası olarak atanmıştır. Mavroyani'nin Rumlar tarafından çıkarılacak gerçek olmayan dedikoduların kontrol altına alması için bir an önce hilatinin giydirilmesi ve görevine başlaması istenmektedir. Bu arada Boğdan voyvodasının değiştirilmesi ise ertelenmiştir; BOA, İbnülemin Tasnifi Hariciye Belgeleri (İE.HR), 17-1548, H. 12.Z.1201 (25 Eylül 1787): Bu hükümde Mavroyani'nin donanma tercümanlığına getirildiğinin üçüncü günü Eflak voyvodası olarak atandığı, tercümanlık hizmetinin de üzerinde kaldığı bilgisi mevcut. Mavroyani ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 53; Ümmügülsüm Filiz Bayram, "A Walachian Lord At 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian War In Ottoman Sources: Nikola Mavroyani", *International Balkan Annual Conference (IBAK)*, Book Series 4, İstanbul 2016; Sinan Yüksel, "Nikola Mavroyeni'nin Eflâk Voyvodalığı (1786-1790)", *Gazi Akademik Bakış*, XV/29, (Kış 2021).
- 31 Sultan I. Abdülhamid'e Boğdan voyvodası olarak sunulan isim listesinde yer alan Kostantin Mavrokordato'nun sadakatle hizmet ettiği ve Eflak ve Boğdan voyvodası olarak Avusturyalılarla savaşta başarılar kazandığı yazılmıştır. Mavrokordato'nun Kalas'ta Ruslara esir düştüğü ve Yaş'ta üzüntüsünden perişan olduğunun herkesçe bilindiği belirtilmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 72.
- 32 Aleksandr İpsilanti I. Abdülhamid döneminde daha önce Eflak voyvodalığı yapmış olduğundan Boğdan voyvodalığına getirilmiştir AE.SABH.I., 362-25254, H. 22.S.1201 (14 Aralık 1786). 4 Aralık-13 Aralık 1794'de affedilerek sürgünde bulunduğu Rodos adasından İstanbul'daki evine gelmiştir. 19 Ağustos 1796 tarihinde ikinci kez Eflak voyvodası olarak atanmış oğlu Kostantin ise Divan tercümanlığına getirilmiştir. Aralık 1797'de ihtiyarlığından dolayı Eflak voyvodalığından azl edilmiş yerine Divan-ı hümayun tercümanlarından Hançerlizâde Kostantin Eflak voyvodalığına getirilmiştir. Hüseyin Sarıkaya, *Ahmed Vâsıf Efendi Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr [Osmanlı Tarihi (1209-1212/1794-1805)]*, Çamlıca, İstanbul 2017, s. 209-275; Seydi Vakkas Toprak, *Vak'anivis Halil Nuri Bey Nuri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2015, s. 148-655; Yunan bağımsızlık savaşına katılan torununun adı da Aleksandr İpsilanti'dir. Bazı kaynaklar isim benzerliğinden dolayı dede ve torunu karıştırarak aynı kişi olarak yazmıştır, bu konuda bk. Arzu Erman, "Fenerli Aristokrasisinde Proto-Milliyetçi Bir Örnek: Aleksandros İpsilantis ve Filiki Eteria", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, VIII/1, (2021), s. 33.
- 33 Age., s. 75.
- 34 Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 1006; Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı ve Tarihi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999, s. 32-35.

nedenle güvendiği adamlarından Donanma Tercümanı³⁵ Mavroyani'nin bu göreve atanması için özel gayret gösterdi. Güçlü bir devlet adamının desteğini alan Nikola Mavroyani Nisan 1786 tarihinde Eflak voyvodalığına getirildi.³⁶ Bu atama Ruslara karşı Osmanlı Devleti'nin attığı başarılı bir adımdı. Rus Çarlığı'nın Asitane'deki elçisi Bulgakov, Mavroyani'nin voyvoda olmasını hoş karşılamamış, yetkili makamlara durumu protesto eden bir yazı göndermişti. Mavroyani'nin Eflak'ta Rus etkisini azaltmak için verdiği ilk emir; boyarların Rus yetkililerle görüşmesini yasaklamak ve Rus postanesini kullanarak mektup gönderenleri ölümle tehdit etmek oldu.³⁷ Mavroyani Bey'in bu ilk faaliyeti Rusların bu atamaya neden itiraz ettiklerini göstermesi açısından önemlidir.

Osmanlı ordusu Davudpaşa sahrasından Edirne ordugâhına doğru yol alırken Avusturya hududunu korumakla görevli Belgrad muhafızı Vezir Abdi Paşa, Boğdan başbuğu Vezir Bekir Paşa, Eflak başbuğu Vezir İbrahim Paşa, Eflak ve Boğdan voyvodaları Nikola Mavroyani Bey ve Aleksandr İpsilati Bey ve Kuban Hanı Şahbaz Giray sınırda Avusturya askerleriyle mücadele etmekteydi. Mavroyani askerleri arasında bulunan Türk birlikleriyle Erdel'e girip Herrmannstadt ve Kronstadt dolaylarını ateşe vermişti. Avusturya'nın Romenlere özgürlük vaadiyle yaptığı propagandaya karşı hazırlattığı afişleri dağıtarak karşı propaganda faaliyetleri yürüttü.³⁸

Osmanlı ordusu yoldayken Belgrad, Eflak ve Boğdan sınırlarında yapılan çatışmalara dair orduya sürekli haberler geliyordu. Serdariekreme sadece cepheye ait haberler değil çatışmalarda ele geçirilen esirler de gönderiliyordu. Osmanlı ordusu Edirne sahrasına vardığında, Boğdan voyvodası Aleksandr otuz altısı Avusturyalılarından yirmi biri ise Fransızlardan oluşan toplam elli yedi esiri Edirne'ye göndermişti.³⁹ Bu sırada Kuban Han'ı Şahbaz Giray Sultan⁴⁰ da Ruslara karşı mücadele vermekteydi ve Osmanlı ordusundan destek istemişti. Rus cephesinden sorumlu İsmail Seraskeri Ali Paşa⁴¹ Kuban Han'ına yirmi bin asker göndermiş, ayrıca hanın askerleri için gerekli teçhizat yardımını yapması için Boğdan voyvodası Aleksandr'ı görevlendirmişti.⁴²

35 BOA, AE.SABH.I., 7-617, H. 10.B.1203 (6 Nisan 1789).

36 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 4/1, s. 60; *Age.*, 4/2, s. 528.

37 Sinan Yüksel, "Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşması'na Kadar Eflak-Boğdan Üzerinde Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, 83/297, s. 625.

38 Nikolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s.77.

39 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 397.

40 BOA, Cevdet Tasnifi Hariciye Belgeleri C.HR. 84-4159, H. 03.Z.1201 (16 Eylül 1787): "Bu esnada Kuban Hânlığı ihsân-ı hümayûn buyurulan şehametlü Şahbaz Giray Hân Hazretlerinin biraderzâdesi Selamet Giray Sultân ile hân-ı müşârünileyhin oğlu Mehmed Giray Sultân'a hazînedârbaşı ma'rifetiyle mübâye'a ve i'tâsı ferman olunan elbise..." Şahbaz Giray Sultan'a 11 Eylül 1787 (H. 28. Z. 1201) tarihinde Bâbiâsaff'de yüksek rütbeli vezirlere yapılan törenle Kuban Han'ı unvanı verilmiştir. *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 309.

41 Ali Paşa, Şahin Ali Paşa olarak bilinmektedir. 1787-1792 Savaşı iki cephede olduğu için Serdariekrem Yusuf Paşa Avusturya cephesini, eski sadrazam Şahin Ali Paşa da İsmail Seraskeri olarak Rus cephesini savunmakla görevliydi. Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)*, S XVII, (Mart 2014-March 2014), s. 409.

42 Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 996.

Bahar mevsiminin ortalarında Osmanlı ordusunun Davudpaşa'dan Filibe sahrasına yürüdüğü sırada Eflak Başbuğu Vezir Darendeli İbrahim Paşa ile Eflak voyvodası tarafından Macar dağları boğazlarında, Avusturyalılara karşı verilen mücadeleden müjdeli haberler gelmekte, esir ve ganimetler elde edilmekteydi. Eflak sınırında verilen başarılı savaşlar ve elde edilen ganimetleri duyan askerler savaşmak için bölgeye intikal ediyordu. Ayrıca savaşan askerlere aylık para verilmesi de askerlerin cepheye gitmelerini sağlamaktaydı.⁴³ 1790'a kadar geçen süre içerisinde Avusturyalılarla girdiği çarpışmalarda galibiyetleriyle öne çıkan kişi Eflak beyi Nikola Mavroyani idi.⁴⁴ Bu mücadeleler sonrasında ele geçen esirler ve düşmana ait kesik başlar serdariekrem'in ordusuna gelmekteydi. Avusturya'nın Yaş Kasabası'na girmesinden kısa bir süre önce sınırda mücadele veren Eflak Beyi Mavroyani başarılarıyla ünlenmişti. Bey'in ele geçirdiği bir kaptan ve kırk kadar esiri, cephedeki başarılarla ilgili serdariekrem'in yazdığı telhisi sultana ileten Hassa Silahşörlerinden Mehmed Ağa'ya, getirdiği güzel haberlerden dolayı Dergahıali Kapıcıbaşılığı unvanı verildi.⁴⁵

Boğdan cephesinde Başbuğ Vezir Bekir Paşa'nın ölümüyle durum Avusturya lehine döndü. Eflak voyvodalığı sırasında Avusturya ile yakınlığı olan Boğdan Voyvodası Aleksandr Avusturya'yla isteyerek savaşmıyordu. Bekir Paşa'nın ölümünü ve voyvoda'nın isteksizliğini fırsat bilen Avusturya Yaş Kasabası'na girdi. Sadrazam Yusuf Paşa haberi aldığı Filibe sahrasında idi. Buradan hızlıca yeni atamalar ve görevlendirmeler yapan serdariekrem öncelikle Tuna civarında bulunan vezirleri, zabıtları, İsmail seraskerini, Kuban Han'ı Şahbaz Giray Han'ı ve Eflak voyvodası Mavroyani'yi Yaş'ı kurtarmaları için görevlendirdi. Aynı zamanda Hotin ve Bender civarında yaşayan halka da Yaş'ın kurtarılması için komutanlara destek vermeleri çağrısında bulundu. Bu sırada Eflak voyvodası Mavroyani Bey sadece Yaş'ı kurtarmakla görevlendirilmedi, kendisine Boğdan voyvodalığı da verildi. Mavroyani, olağanüstü durumdan dolayı bir süreliğine, Eflak ve Boğdan beyliklerini tek başına yönetti. Serdariekrem Yusuf Paşa'nın başında bulunduğu asıl ordu Filibe'de konaklarken, Mavroyani Bey Eflak sınırında Avusturya birliklerine karşı kazandığı çarpışma sonrasında elde ettiği kırk iki esiri orduya göndermişti. Voyvoda'nın sadıkane mücadelesi üzerine Serdariekrem Yusuf Paşa, Mavroyani'ye ordu hazinesinden yirmi beş bin kuruşa denk gelen altın, askerlerine dağıtması için hediye olarak gönderdi.⁴⁶ Bu sırada Serdariekrem Yusuf Paşa, Yaş Kasabası'nın kurtarılması için yeni tedbirler almış, İsmail seraskeri Hazinedar Ali Paşa'nın, Yaş'ın Avusturya tarafından işgal edilmesinde ihmali olduğu gerekçesiyle görevine son verilerek İsmail seraskeri olarak Zihneli Vezir Hasan Paşa atanmıştı.⁴⁷

43 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 401; Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı*, s. 10.

44 Nikolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 81.

45 Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı*, s. 14-32.

46 BOA, C.HR., 123-6102, H. 05.M.1204 (25 Eylül 1789); BOA, C.HR., 110-5493, H. 21.R.1203 (19 Ocak 1789): Bu belgede voyvoda'nın Gazi Hasan Paşa'ya ihtiyacı bildirdiği kâğıdın paşa tarafından padişaha iletilmesi üzerine daha önce gönderilen yirmi beş bin kuruşluk altının yanında ayrıca Mavroyani'ye elli bin kuruşluk daha altın gönderildiği yazılıdır. *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 411; Adnan Baycar, *Osmanlı Rus İlişkileri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004, s. 594.

47 Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı*, s. 39.

Eflak sınırlarında Osmanlı ordusu ve Avusturya kuvvetleri arasında yapılan savaşlardan biri Mehadiye yakınlarında Şebeş Boğazı'nda gerçekleşmiştir. Avusturya birlikleri Mehadiye civarlarında Şebeş Boğazı taraflarında yer alan yüksek bir dağın düzlüğünde *Darağacı* ismiyle anılan yerde karargâh kurmuştu. Bu durumu görüşmek için orduda serdariekrem çadırında birçok kez meşveret meclisi düzenlenmiştir. Toplantılarda sarp ve ulaşılması zor bir yerde olan düşmana nasıl saldırılacağı konusu ayrıntılı bir şekilde görüşülürken doğru adım için uygun bir zaman beklenmekteydi. 21 Eylül 1788 tarihinde i serdariekrem çadırında toplanan meşveret meclisinde düşman karargâhına kesin saldırı kararı alındı. Askerlerin başında Vidin Seraskeri Hasan Paşa bulunuyordu. Gece yapılan saldırı hazırlıkları sırasında Avusturya askerlerinin bulundukları yeri terk ederek Şebeş Kasabası'na doğru hareket ettikleri görüldü. Aranan fırsatı ele geçiren Osmanlı birlikleri zaman kaybetmeden Avusturyalıları takip edip Şebeş Kasabası'nda sıkıştırdı. Yapılan çarpışma sırasında çıkan yangında pek çok düşman askeri yanarak can verdi. Kurtulabilenler perişan bir şekilde Şebeş'e yedi saat uzaklıktaki Logoş'a sığındı. Kaçamayan askerlerin binden fazlası ise esir edildi. Zaferden sonra ele geçirilen mühimmatlar ve yüzden fazla esir Memiş Paşa ve Mavroyani Bey tarafından, Serdariekrem Yusuf Paşa'ya gönderildi. Sayıca fazla olan bu esirler tersaneye gönderilmek üzere Vidin Kalesi'nde bırakıldı.⁴⁸ Ayrıca savaşta yararlılığı görülen komutanlar ve gaziler de çeşitli şekilde ödüllendirildi.⁴⁹

Bölgenin korunması hususunda, Eflak beyinin isteği üzerine Karayova ve havalisinin muhafazası ve Eflak sınırlarını korumak için yeniçeri dilaverleri görevlendirilmişti. Sınırdaki Targozu mevkiinde Rus askerleriyle mücadele vermiş yeniçerilerin başarısıyla sonuçlanan bu çatışmada esir edilen dört adet asker ve kesik başlar Vidin Seraskeri Hasan Paşa tarafından orduya gönderilmiştir.⁵⁰

I. Abdülhamid Mavroyani Bey'in Avusturya cephesinde bazen Osmanlı birlikleriyle bazen de tek başına verdiği başarılı mücadeleden memnun kalmış; "*Devlet-i aliyeye sadakatli bir voyvoda imiş*" diyerek onun için; "*ümme-i İslâm ile müşerref eylesin, gayretini Allah zayi eylesin*" diye dualar etmiştir.⁵¹

7 Haziran 1789 tarihinde Sadrazamlığa getirilen, Vidin seraskeri Cenaze⁵² Hasan Paşa, Kemaneş Mustafa Paşa'yı Rumeli Beylerbeyi olarak atamış ve ona Yaş Kasabası'nda bulunan Rus kuvvetleriyle mücadele etme görevini vermişti. Yine bölgede bulunan paşalara, askerlere ve Eflak voyvodası Mavroyani Bey'e maiyetlerindeki kuvvetlerle Kemaneş Mustafa Paşa'ya itaat etmeleri nasihatinde bulunuldu. Ordunun İbrail'e doğru gidişi sırasında düzenlenen meşveret toplantısında alınan kararda, Eflak voyvodası Mavroyani'nin Fokşan'a doğru gitmesi ve burada bulunan paşalarla yazışarak onlarla

48 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 472; Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 1026; Adnan Baycar, *Osmanlı Rus İlişkileri*, s. 607.

49 BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Belgeleri (TS.MA.e.) 1128-49, H. 30.Ra.1201 (20 Ocak 1787).

50 BOA, TS.MA.e. 520-38, H. 02.Ş.1202 (8 Mayıs 1788).

51 Fikret Sarıcaoğlu, *Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, s. 92.

52 7 Haziran 1789 tarihinde Yusuf Paşa'dan sadrazamlık mührünü alan Çavuşbaşı Genç Osman Ağa sadrazamlık mührünü hasta olan Hasan Paşa'ya Rusçuk'ta verir. Bu nedenle Sadrazam Hasan Paşa'ya "cenaze" veya "meyyit" lakabı verilmiştir; Feridun Emecen, "Hasan Paşa, Kethüdâ", *DİA*, XVI, (1997), İstanbul, s. 337.

uyumlu bir şekilde savaşması istendi.⁵³ Bu sırada Vidin Seraskeri Yusuf Paşa'ya gönderilen başka bir emirde ise Mehadiye ve Şebeş'te düşmanla mücadele eden Mavroyani Bey'in Fokşan civarında olması nedeniyle, bölgenin güvenliğinin sağlanması için Eflak beyine yardım edilmesi de istenmekteydi.⁵⁴

Rumeli Beylerbeyi Kemankeş Mustafa Paşa Yergöğü ordusunun kumandanı olarak 1789 Temmuz'unda Yergöğü'den Bükreş'e ve sonrasında Boğdan hududundaki Fokşan Kasabası'na geldi. Burada Eflak Voyvodası Mavroyani Bey'in de katılımıyla maiyetindeki kuvvet sayısı yirmi beş bine çıktı.⁵⁵ Mavroyani Bey, Romen ve atlı Arnavutlardan oluşan ordusuyla bilfiil cephegedeydi.⁵⁶ Fokşan'da Eflak beyinin yirmi bine yakın askeri olduğunu bilen ve buradaki Osmanlı askerinin sayısının arttığını gören Rus ordusu Avusturya ordusuyla birleşti.⁵⁷ Kemankeş Mustafa Paşa 2 Temmuz 1789 tarihinde Avusturya ordusunun geldiğini bilmeden, gün doğumunda Rusya'ya karşı taarruza geçti. Bu sırada savaşa dahil olan Avusturya kuvvetlerinin saldırısı üzerine iki ateş arasında kalarak bozulan Osmanlı kuvvetleri geri çekildi. Askerlerin bir kısmı İbrail'e doğru yönelirken bir kısmı da Bükreş'e doğru hareket etti.⁵⁸ Serdariekrem Hasan Paşa Fokşan'da uğradığı mağlubiyetin intikamını almak, Bender ve Akkırman'ı kurtarmak için hızlıca toparlandı, önceki kaybı telafi etmek istiyordu. Osmanlı ordusu Remle Nehri civarında konumlandı. Bulundukları mevki açık alan olduğundan askerler kazılan siperlere yerleştirildi. Süvari birlikleri de siperlerdeki askerleri korumakla görevlendirildi. Askerler siperlerinde olmalarına rağmen düz ve açık alanda topçu birlikleriyle donatılmış Avusturya'nın yoğun top atışına maruz kaldı. İlerlemek isteyen askerlerin siperlerinden erken çıkmalarıyla ordunun düzeni bozuldu. Piyadeleri korumakla görevli Kemankeş Mustafa Paşa'nın komutasında olan süvari birlikleri yolda Avusturya ordusuyla karşılaşmış olduğundan yorgun düşmüştü.⁵⁹ Serdariekrem Hasan Paşa askerleri toplamak için büyük çaba sarf etmişse de bunda başarılı olamadı ve neticede yenilen Osmanlı ordusu oldu.⁶⁰ Geri çekilmek zorunda kalan Sadrazam Hasan Paşa, İbrail'den Şumnu'ya doğru yöneldi. Ruslar ise bu savaşın ardından Bükreş'e girdi. Mavroyani Bey düşman birliklerini Bükreş'ten çıkarmak için mücadele etmeye devam etti, fakat herhangi bir sonuç alamadı.⁶¹

53 Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, s. 1213; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 549.

54 BOA, C.HR., 78-3865, H. 29.Z.1203 (20 Eylül 1789).

55 Işık Ertekin, *Kili Kalesi (1767-1792)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Edirne 2015, s. 109.

56 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 84.

57 Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, s. 1210-1212.

58 Serhat Kuzucu, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 188.

59 Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vuku'at*, haz. Yılmaz Kurt, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008, s. 182-183; Ayla Efe, "Silistre Eyaletinde Osmanlı – Rus Savaşları: Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S 19, s. 143.

60 Havanın yağmurlu olmasından dolayı Remle Nehri'nin taşması orduya zor anlar yaşatarak askeri yormuştu. 22 Eylül 1789'da başlayan çatışmada Rus tarafından gelen güçlü top atışları yeniçerilerin siperlerini erken terk etmesine neden olmuş, bu durumu gören Rus Komutan Suvarof fırsatı kaçırmamış siperlerden çıkan askerin üzerine yoğun top atışları yaptırarak Osmanlı ordusunun geri çekilmesini sağlamıştı. Askerlerin bir kısmı ve Reisülküttap Seyyid Mehmed Hayri Efendi, Boze Nehri'nin karşı tarafına geçerken sağnak yağışlardan dolayı yükselen Boze Nehri'nde boğulmuştur. Boze Nehrin'deki bu kayıplar nedeniyle burada yapılan savaşa "Boze Savaşı" denilmektedir. Serhat Kuzucu, *Osmanlı-Rus Savaşları*, s. 189; Adnan Baycar, *Osmanlı Rus İlişkileri*, s. 620; *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 626-633.

61 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 84-86.

Sadrazam Hasan Paşa'nın Remlik taraflarında uğradığı yenilgi birçok askerin ölmesi ve teçhizatın düşman tarafından ele geçirilmesi gibi büyük bir kayıpla sonuçlandı. 23 Kasım 1789 Pazartesi tarihinde görevden alınarak yerine İsmail seraskeri Gazi Hasan Paşa sadrazamlığa getirildi (3 Aralık 1789). Vidin Seraskeri Meyyid Hasan Paşa'ya ise vezir rütbesiyle Tırhala Sancağı verildi ve Rusçuk muhafazasıyla görevlendirildi.⁶² Gazi Hasan Paşa ateşli hastalıktan 30 Mart 1790'da otağında yatmaktayken vefat etti.⁶³ Ardından Rusçuklu Seyyid (Şerif) Hasan Paşa sadrazam oldu. 12 Nisan 1790 tarihinde Sultan III. Selim'in Sadrazam Şerif Hasan Paşa'ya gönderdiği hatt-ı hümayunda; Prusya ve İsveç'le ittifak yaptıklarını, Lehistan'ın da Osmanlı Devleti'nin yanında olduğunu yazmış, Eflak ve Boğdan'da bulunan düşmanın buralardan çıkarılması için gayret göstermesini istemişti.⁶⁴ Bu sırada Serdarıekrem Şerif Hasan Paşa, Prens Koburg komutasında Yergöğü Kalesi'ni kuşatan Avusturya kuvvetlerini kaleye yaptığı lojistik destekle bozguna uğrattı. Bu zaferle avantaj kazanan Osmanlı Devleti, Avusturya ile yapacağı anlaşmada daha güçlü hale geldi.⁶⁵

Mavroyani Bey, Boze bozgunundan sonra yanında bulunan üç bin kadar askerle birlikte Zıştovi'ye geçmiştir. Burada bulunan Mavroyani Bey'e tekrar orduya katılması emredilmiş, askerlerine vermesi için birkaç kez para da gönderilmişti. Çağrılmasına rağmen orduya katılmamasını hainlik olarak ifade eden Şerif Hasan Paşa, padişahın da onay alarak Mavroyani'yi yakalatarak idam ettirmiştir.⁶⁶

Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Hizmetleri

Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı Ordusu için yaptığı hizmetlerin başında, savaşa aktif olarak katılma yanında ordunun teçhizat, yiyecek ve düşmanın durumuna dair orduyu bilgilendirme gibi birçok hizmeti yerine getirdikleri görülmektedir. Yapılan hizmetlerin aşağıdaki gibi birçok alanda olduğu görülmektedir:

62 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 657.

63 Tevfik Temelkuran, *Gazavât-ı Cezayirli Gazî Hasan Paşa*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2000, s. 111.

64 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 674.

65 Yergöğü Savaşı'ndan kısa bir süre önce 20 Şubat 1790 tarihinde Avusturya İmparatoru II. Joseph ölmüş kardeşi II. Leopold tahta geçmişti. II. Leopold abisi gibi Fransız İhtilalinden kaynaklanan karışıklıktan dolayı savaşın bir an önce bitirilmesini istiyordu. II. Leopold, Osmanlı Devleti'ni Prusya'dan ayırıp yalnız başına bir anlaşma zeminine sokmak istemiş ve Komutan Prens Koburg'a bunu gerçekleştirmesi için emir vermişti. Avusturya'nın bu yenilgisi ile tam tersi bir durum gerçekleşti. Yapılacak bir anlaşmada Osmanlı Devleti daha güçlü hale geldi. Öncelikle Prens Koburg ve Sadrazam Şerif Hasan Paşa arasında 18 Eylül 1790 tarihinde altı maddelik ve dokuz ay süreli bir mütareke antlaşması imzalandı. Kemal Beydilli, "Zıştovi Antlaşması", *DİA*, XLIV, (2013), s. 467. Sadullah Enverî'de bu mütareke'nin maddeleri mevcuttur, *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 726.

66 *Agt.*, s. 733: Şerif Hasan Paşa Mavroyani'nin yakalanması için Rusçuk Büyük Mirahoru abisi Seyyid Mehmed Ağa ve Cengiz Mehmed Giray Sultan'ı görevlendirmiştir. Enverî onun Avusturya cephesindeki başarılarından söz etmiş olsa da askerleriyle birlikte halka zarar verdiğini ve isyan içerisinde olduğunu yazarak idamını haklı göstermiştir. Hammer ve Zinkeisen gibi yabancı Mustafa Nuri gibi yerli kaynaklar Sadrazam Şerif Hasan Paşa'nın Mavroyani'nin hazinesini ele geçirmek istediğini yazmaktadır. Voyvoda'nın yakalanması için görevlendirilen yetkililerden birinin abisi olması bu ihtimali güçlendirmektedir, Mustafa Nuri, *Netayiciü'l-Vukuat*, IV, s. 26; Cengiz Fedakar, "1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi", *Prof Dr. Erdoğan Merçil'e Armağan*, haz. Emine Uyumaz, Muharrem Kesik vd., İstanbul Bilge Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 391.

- Önemli haber ve bilgilerin merkeze veya ordugâha gönderilmesi.
- Elçilerin, tüccarların, devlet görevlilerinin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması.
- Askerlerin yiyecek ve para ihtiyacının giderilmesi.
- Orduda bulunan hayvanların yiyecek temini
- Siper, köprü, kapı, top arabası, barut fıçılar ve kale tamirinde gerekli malzemelerin yapımında kullanılan kereste, demir ve kömür gibi hammaddelerin temini.
- İşçi ve asker temini

gibi birçok alanda olduğu görülmektedir.

1.2. Habercilik Görevleri

Osmanlı Devleti yabancı ülkelerde daimi elçilikler açmadan önce dış devletlerle ilgili haberleri, sınırdaki beylerbeyilerden gönderilen tahrirat, Eflak-Boğdan voyvodalarının gönderdiği istihbarat, İstanbul'daki yabancı elçilerin sadrazama gönderdiği yazılar, tüccarlardan alınan bilgiler, casus mektupları ve Leh boyarlarından gelen haberler vasıtasıyla alırdı.⁶⁷

Eflak beylerinin en önemli görevlerinden biri, voyvoda olarak atandıkları dönemden itibaren, Avrupa'da meydana gelen hadiseleri ve gelişmeleri Osmanlı Devletine aktarmaktı. 18. yüzyıla gelindiğinde Fenerli voyvodaların vazifesi; “*celb-i havadis, kiler-i hümayunuma dikkat eyleyesin senden matlup olunur, Avrupa tarafından havadis yetiştiresin*” şeklinde tanımlanmaktaydı.⁶⁸

Batılı devletlere ait çeşitli haberleri merkeze gönderen Eflak ve Boğdan memleketleri için, “*Bâbü’lî’nin Avrupa’ya çevrilmiş iki gözü*” benzetmesi yapılmıştır.⁶⁹ Voyvodalar Avrupa ile ilgili aldıkları duyumları ve önemli gördükleri haberleri *Klaraş* veya *Kalaraş* denilen ulaklarıyla hükümete bildirir ve yine aynı yolla merkezden talimat alırlardı.⁷⁰ 18. yüzyılın sonuna gelindiğinde Fenerli voyvodalar merkeze gönderdikleri malları ve haberleri ulaştırmak için geniş ağlar oluşturmuştu. Bu ağların kilit noktalarında aile fertleri bulunmaktaydı. Evli olan görevliler bilgilerin toplanmasında aile bireyleriyle birlikte çalışıyor kadınlar eşlerine, kız çocukları babalarına cemiyet hayatından topladıkları haberleri ulaştırıyorlardı.⁷¹

67 Fikret Sarıcaoğlu, *Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, s. 225.

68 Christine M. Philliou, *Bir İmparatorluk Biyografisi İhtilaller Çağında Osmanlı Yönetimi ve Fenerliler*, çev. Renan Akman, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2021, s. 29.

69 Cafer Çiftçi, “Bâb-ı Âlî’nin Avrupa’ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan’da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, s. 1; Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1992, s. 220; Feyzullah Uyanık, *Tuna’nın Kuzeyine Yönelik Osmanlı Siyaseti*, s. 104.

70 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 100.

71 Christine M. Philliou, *Bir İmparatorluk Biyografisi*, s. 30; Boğdan beylerinin haberlerine dair bk. Hacer Topaktaş, “Bogdan Voivodship as a Channel of Receiving News from the Polish Side (the second half of the 18.th Century)”, *Discussions on Turkology Questions and Development of Modern Turkology Studies*, ed. Öztürk Emiroğlu-Marzena Godzinska-Filip Majkowski, Warsaw 2014.

Voyvodaların, göreve atanmalarındaki belirleyici unsur iyi eğitim almaları ve Avrupa dillerine hâkim olmalarıydı. Avrupa'yı tanıyan ve bilen bu beyler, gerek bizzat öğrendikleri bilgileri gerekse görevlendirdikleri adamları ya da casusları vasıtasıyla ele geçirdikleri haberleri Bâbîâlî'ye gönderirlerdi.⁷²

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları başlamadan evvel bölgede bulunan casuslar, Avusturya ve Rusya'nın sınır boylarında sıkı bir faaliyet içerisinde olduklarını bildiriyordu. Bu haberlerin bir kısmı, Eflak ve Boğdan beylerinin Rusya ve Avusturya içlerine gönderdikleri casuslar tarafından gönderilmekteydi. Eflak voyvodasının casusu; Rusların Kırım'ı işgal etmelerinin Osmanlı Devleti tarafından savaş sebebi sayılacağını bildiğini belirtirken Rusya'nın Fransa ve Avusturya ile olan ilişkilerinden de söz etmekteydi. Avusturya tarafından gelen başka bir haberde ise Avusturya kralının Galiçya bölgesindeki Liliv şehrini ziyaretiyle ilgili bilgi verilmekte, Rusya ve Avusturya'nın savaş hazırlıkları içinde olduğu bildirilmekteydi.⁷³ Avusturya'nın durumunu öğrenmek için görevlendirilen casuslardan gelen haberler Fransa gibi diğer devletlere ait gelişmeleri de bildirmekteydi. Hotin muhafızı İsmail Paşa ve Eflak voyvodası Mavroyani, elde ettikleri haberleri yazdıkları tahriratla Sultan I. Abdülhamid'e iletiyorlardı.⁷⁴ Boğdan beyi de Avusturya'nın sınır bölgelerinde ordunun iâşesini kolaylaştırmak için mahzenler inşa ettiği haberini göndermişti. Aynı faaliyetler Rus sınırında da gerçekleşmekteydi. Savaşın önce gelen bu haberlerde, savaş hazırlıkları olarak her iki tarafın öncelikle zahire ambarları inşa ettikleri bilgileri ivedilikle merkeze iletilmiştir.⁷⁵

1787'de Ruslarla savaş devam ederken Eflak voyvodası Mavroyani, Viyana'da bulunan casusları vasıtasıyla Avusturya Devleti'nin Rusya'nın yanında savaşa gireceği haberini yetkililere ulaştırmıştı. Merkezin bilgilendirilmesinden kısa süre sonra Avusturya kuvvetlerinin Irşova Kasabası, Belgrad tarafları, Eflak kasabalarından Krayova semtlerine, Bosna hudutları ve Hotin üzerine hücum ettikleri haberleri geldi.⁷⁶ Ordunun Davutpaşa sahrasından hareket ettiği günden itibaren cephede bulunan Eflak voyvodasından, askerinin ve kendisinin durumuna dair haberler her gün gelmekteydi.⁷⁷ Voyvodalık vazifesine atanan Mavroyani Bey, iskemlesine⁷⁸ oturur oturmaz kendisinden Fransa, İspanya ve İngiltere donanmalarına ait bilgileri öğrenmesi

72 Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Ait Belgeler Telhisler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970, s. 64; Eflak ve Boğdan voyvodalarının 1768 yılında savaş sürecindeki hizmetleri için bk. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2012.

73 Cengiz Fedakar, "Hotin Kalesi", s. 516.

74 BOA, C.HR., 129-6416, H. 17.S.1199 (30 Aralık 1784).

75 Işık Ertekin, *Kili Kalesi (1767-1792)*, s. 108.

76 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 397.

77 Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 990-998.

78 İskemle: Rumca bir kelime olup, aynı zamanda Anadolu'da da kullanılan bir kelimedir. Burada idari olarak "taht" manasında kullanılmıştır. Voyvodalar belirli teşrifat kaideleri uygulanarak göreve başlardı. Sultan'a bağlı olan voyvodaların statüleri daha alta olduğundan onların makamlarına geçmelerini ifade etmek için taht yerine iskemle tabiri kullanılmıştır. İrina Calugher Salık, *Osmanlı ve Romen Kaynaklarına Göre Memleketeyn İdaresinde Fenerli Beyler*, s. 50, 63, 74.

ve Rusların Lehistan'la ilişkisini takip etmesi istenmişti. Görevi gereği voyvoda, başkentlerde bulunan adamlarından aldığı ve oralarda yayınlanan gazete haberlerinden öğrendiği bilgileri Dersaadet'e iletmekteydi.⁷⁹

Eflak ve Boğdan voyvodaları, savaş başladıktan sonra esir ettiği veya kendisine sığınan kişilerden topladığı bilgileri de sık sık gerekli mercilere ulaştırırlardı. Savaş sırasında düşmana ait bilgiler, diller⁸⁰ ve sığınma talep eden kişiler vasıtasıyla da elde edilirdi.⁸¹ Voyvodalar, Osmanlı tarafına firar etmiş kimselerin güvenliğini ve kalacak yerlerini ayarlardı.⁸² Ordu Edirne sahrasına geldiği gün Boğdan voyvodası Aleksandr kendisine sığınan elli yedi Avusturya askerini ordugâha yollamıştı. Sığınmacılarla düşmanın durumunu anlamak için görüşmeler yapılmış daha sonra her birine ikişer kuruş harçlık verilerek İstanbul'a gönderilmişlerdi.⁸³ Savaş sırasında edinilen bilgiler stratejik açıdan ordunun nasıl hareket edeceğini de belirlemekteydi. Boğdan Başbuğu tarafından gelen haberleri müzakere etmek için Sadrazam Yusuf Paşa, 31 Ekim 1788 tarihinde Lazaret⁸⁴ Sahrası'nda düzenlediği meşveret meclisinde, Şahbaz Giray Han, İsmail Seraskeri Zihneli Hasan Paşa ve Boğdan Başbuğu'nun mührüyle gönderilen mektubu devlet erkânına okudu. Mektupta, Hotin Kalesi'nin Rusların eline geçtiği haberi verilmekte ve yardım istenmekteydi. Konu mecliste görüşüldükten sonra Hantepesi ve Yaş Kasabası muhafızları, Yaş Başbuğu Vezir Mikdad Paşa, Boğdan Bey'i ve diğer askerlere bulundukları yerlerden hızlıca Edirne ve Şumnu'da bulunan kışlağa gelmeleri emri gönderildi.⁸⁵

Eflak ve Boğdan beyleri birbirleri hakkında da istihbarat faaliyetinde bulunur ve elde ettikleri bilgileri Bâbîâli'ye gönderirlerdi. Eflak voyvodası Mavroyani Bey Boğdan voyvodası Aleksandr'ın firarını yazdığı tahriratla Dersaadet'e bildirmişti.⁸⁶ Bu tahriratta İskerletzade Aleksandr'ın 8 Şubat 1787 tarihinde yanında bulunan on beş Arnavut kılavuzuyla firar ettiği yazılmıştır. Bu firar üzerine Boğdan'a Avusturya'nın himayesindeki Aleksandr İpsilanti voyvoda

79 BOA, HAT, 10-337, H. 12.M.1198 (7 Aralık 1783); BOA, HAT, 24-1187, H. 29.Z.1202 (30 Eylül 1788); BOA, C.HR., 138-6881, H. 20.Za.1198 (5 Ekim 1784).

80 Dil: Türk devletlerinde ve Osmanlı Devleti'nde düşmanın durumuyla ilgili bilgi almak için yakalanan esirler için kullanılan bir terim. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 450.

81 Zaman zaman sınır boyunda bulunan akıncılar, martoloslar ve tımarlı sipahiler dil yakalamak için düşman topraklarına girerdi. Yakaladıkları esirler sorgulanarak düşmana dair bilgiler elde edilirdi, Abdülkadir Özcan, "Causus", *DİA*, VII, (1993), s. 167.

82 BOA, C.HR., 119-5938, H.25.Za.1202 (27 Ağustos 1788).

83 Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, s. 997.

84 Lazaret Tuna kıyısında bir yer ismi. Enverî eserinde burayla ilgili ayrıntılı bilgiler vermiştir. *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 433.

85 *Agt.*, s. 494.

86 BOA, C.HR., 69-3442, H. 22.R.1201 (31 Ocak 1788): "Rebiyü'l-ahirin 18. günü Fener beyzâdelerinden Boğdan voyvodası İskerletzâde Aleksandr Voyvoda Boğdan Memleketi'nin mukarrer hükümeti olan Yaş Kasabası'na yakın kendisinden binâ olunan köşke seyrân bahânesiyle çıkıp akşama karîbine Yaş Kasabası'na 'avdet ve ertesi günü yani Rebiyü'l-ahirin 19. günü tekrar yanına on beş nefer Arnavut delilleri alıp zikr olunan köşke varıp gecenin sâ'at yediye dek oturup badehû tâbur nâ-peyâ olup ertesi günü sâ'at beşte Yaş Kasabası'nın derûnunda olan boyârân-ı memleket voyvoda-i mersûmun yanına varmak talep eylediklerinde kendisini bulamayıp der-'akap mersûm-ı voyvodanın firârını cümleye i'lân ü işâ'ât ve bulunduğu yerde yolundan men' olunmak için memleketin sınırlarında olan zâbitâna tahrir... " Bu tahrirde tarih, saat ve yer bilgilerinin net bir şekilde yazıldığı görülmektedir.

olarak atanmıştı.⁸⁷ Avusturya'nın himayesinde olan Aleksandr Boğdan Başbuğu Vezir Bekir Paşa'nın ölmesini fırsat bilerek daha önceki görüşmeleri ve dostlukları nedeniyle Avusturya ile savaşmamıştır.⁸⁸ Bu nedenle Avusturyalılar kolayca Yaş şehrine girmiş ve Aleksandr'ı esir almışlardır.⁸⁹ Yaş'ın kaybedilmesi üzerine merkezden voyvoda gelene kadar kısa bir süre Mavroyani Bey Boğdan Bey'i yapılmıştı. 25 Mayıs 1788 tarihinde ise Boğdan Bey'i olarak Manolaki Bey görevlendirildi. Kendisine hızla cepheye giderek, Mavroyani Bey ile birlikte Avusturya ve Rusya'ya karşı savaşması emri verildi.⁹⁰ Cepheye mücadele veren Mavroyani Bey merkeze gönderdiği tahrirde kendi maiyeti, Panakduzoğlu, Binbaşı Behlül Ağa ve mevcut diğer askerlerle Avusturya'yla iki saatlik çarpışma sonucunda Yaş'ı tekrar aldıkları müjdesini vermektedir. Bu sırada birçok esir ve malzeme ele geçmişti. Esirlerden bazıları konuşturularak düşman kuvvetlerinin durumuna dair bilgiler de öğrenildi.⁹¹ Mavroyani Bey, Boğdan sınırında bulunan Ada Manastırı'nı Ruslarla yaptığı mücadele sonucunda ele geçirmiş ve burada bulunan düşman askerlerinin dağılmasını sağlamıştı. Bu sırada içlerinde bir miralay, yüzbaşı ve bayraktar olan on iki Rus esiri, 17 adet kesik baş ve bir adet telli bayrağı ordugâha göndermişti. Miralayı esir edilmesi önemli bir başarı olarak memnuniyetle karşılanmış Mavroyani Bey'e gayret ve çabaları için destek amaçlı para da gönderilmişti.⁹² Onun düşmanla yaptığı başarılı mücadelesi takdir edilmiş devam eden savaşta sadıkane hizmetinin beklendiği de bildirilmişti.⁹³

Voyvodalar savaş sırasında yaptığı hizmetlerin yanı sıra muahede antlaşmalarıyla ilgili de vazifelendirilmişti. Sadrazam Hasan Paşa, Eflak voyvodasından Rusya ve Avusturya kumandanları ile bir senelik mütareke görüşmelerine dair gerekli çalışmaları yapmasını ve bu konudaki gelişmeleri kısa süre içinde kendisine iletmesini istemişti.⁹⁴ Yine Avusturya ve Rusya ile yapılacak antlaşma sırasında, voyvodanın gönderdiği haberde, Avusturya'nın Belgrad'ı tahliye ettiği ve Rus Generali Suvarof'un ise Yaş taraflarına geldiği yazılmış, her iki devlet arasındaki yakın ilişkilerin devam ettiği bilgisi de verilerek, Ruslar hakkında dikkatli olunması uyarısı yapılmıştı.⁹⁵

Eflak, Macaristan güzergâhı üzerinde olduğundan, tüccarlar, yolcular, devlet adamları ve askerlerin kullandığı kalabalık ve hareketli bir mevkideydi. Bu sayede öğrenilen bilgiler de merkeze gönderilirdi. Eflak ve Boğdan yolu ile İstanbul'dan Prusya, İsviçre, Avusturya ve

87 BOA, C.HR..132-6563, H. 29.Ca.1201 (19 Mart 1787).

88 Ahmet Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, s. 1005.

89 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 76; Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı*, s. 32-33: Bu olayı Vakanüvis Edib, voyvoda olarak atanacak kişilerin güvenilir ve bilinen kişilerden olması gerektiğini gösteren örneklerden biri olarak not etmiştir, s. 35.

90 Manolaki Bey için Edib "deli voyvoda" sıfatını kullanmıştır, *Age.*, s. 35.

91 BOA, HAT. 1384-54762, H. 10.Z.1202 (11 Eylül 1788).

92 BOA, HAT.133-5494, H. 05.B.1203 (1 Nisan 1789).

93 Kadir Güney, *190 Numaralı Mühimme Defteri'nin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1204-1204, M. 1789-1790; sayfa 1-97)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Gaziantep 2012, s. 184.

94 BOA, HAT. 30-1419, H. 13.S.1204 (2 Kasım 1789).

95 BOA, Ali Emiri Tasnifi Sultan III. Selim Belgeleri (AE.SSLM.III), 189-11374, H. 29.Z.1205 (29 Ağustos 1791).

Lehistan gibi Avrupa ülkelerine gidip gelen tüccarlara ve hizmetkârlarına yol hükmü verilir⁹⁶ ve bu yolcular görevliler tarafından kontrol edilirdi. Savaş döneminde buralardaki güvenlik artırılır, yolu kullanan kişilere dikkat edilir, denetimler daha sıkı bir şekilde yapılırdı. Voyvodalar teyakkuzda beklemeleri hususunda uyarılır, bölgede bulunan görevlilere de Eflak ve Boğdan'a ruhsatsız kimselerin alınmaması emri gönderilirdi.⁹⁷ Barış antlaşmasının yapılmasında aracılık rolünü üstlenen Prusya Devleti'ne sefir olarak gönderilen Azmi Efendi'nin yolu da Eflak güzergahı üzerinden geçmekteydi. Karantina yüzünden heyet Avusturya'ya geçerken bir süre bekletilmiş, bu sırada Bükreş'ten gönderilen haberle, yolculuklarına devam etmeleriyle ilgili sorunların ortadan kalktığı iletilmişti.⁹⁸

1.3. Zahire, Mühimmat ve Diğer İhtiyaçların Karşılanması

Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'in kuzeyindeki savunma hatları, Azak Denizi'nden başlayıp Kuban Nehri boyunca uzanan küçük büyük kalelerden oluşuyordu.⁹⁹ 1787 yılından önce Rus tehlikesine bağlı olarak bölgenin güvenliğinin sağlanması adına özellikle kaleler tamir ve tahkim edilmiş, asker sayısı artırılmış, zahire ikmal yapılarak eksiklikler tamamlanmaya çalışılmıştır. Eflak ve Boğdan beyleri de bölgedeki kalelerin ihtiyaçlarını sorumlulukları dâhilinde karşılamışlardır. Kuban Nehri civarında bulunan Anapa Kalesi için gerekli olan yedi yüz elli ton pirincin Eflak'tan toplanması ve İbrail'e sevk edilmesi emri Eflak Voyvodası Aleksandr'a verilmişti.¹⁰⁰ Eflak'ın kilit noktalarından biri olan ve Tuna Nehri üzerinde bulunan İbrail Kalesi 1787-1792 Savaşları sırasında tahkim edilirken İbrail Muhafızı İsmail Paşa ve maiyeti için Eflak Voyvodası Nikola Mavroyani tarafından tayinat¹⁰¹ olarak kalede bulunanların ihtiyaçlarına yönelik yüz elli çift ekmek ve otuz yedi buçuk kıyye¹⁰² et gönderilmişti. Savaş gibi sıkıntılı zamanlarda askerin ve yerli halkın zahire ihtiyacının kontrol altında tutulması gerektiğinden, Eflak ve Boğdan'da izinsiz zahire satışları da yasaklanmıştı.¹⁰³

Boğdan'ın kuzeyinde Turla Nehri'nin Batı kıyısında yer alan Bender Kalesi için yapılan güçlendirme çalışmaları sırasında Boğdan Başbuğu Mikdad Ahmed Paşa Bender'in muhafızı olarak görevlendirilmişti.¹⁰⁴ 1787-1792 savaşı öncesi, Özi Kalesi ve yakın mevzileri Eflak Bey'i

96 BOA, AE.SABH.I., 277-18597, H. 10.03.1200 (11 Ocak 1786); AE.SABH.I., 277-18599, H. 10.Za.1200 (4 Eylül 1786).

97 BOA, AE.SABH.I., 206-13731, H. 20.C.1202 (28 Mart 1788).

98 Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı*, s. 294.

99 Hakan Engin, *1787-1792 İbrail Kalesi*, s. 7.

100 Cengiz Fedakar, *Kafkasya'da İmparatorluklar Savaşı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 197.

101 Tayinat: Ordu mensubuna verilecek erzak ve yiyecekler "ta'yınat" denir. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 426; Hakan Engin, *1787-1792 İbrail Kalesi*, s. 88; Cengiz Fedakar, "Hotin Kalesi", s. 521.

102 Kıyye-Okka: 1 kıyye 1282 grama karşılık gelir. *Kıyye-i âşâri*: Eski okka (1282 gr.), *Kıyye-i cedide*: Yeni okka, kilo (1000 gr.), Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayınları, İstanbul 2000, s. 446.

103 Hakan Engin, *1787-1792 İbrail Kalesi*, s. 88, 107.

104 Cengiz Fedakar, "1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşları'nda Bender Kalesi", s. 382.

tarafından temin edilen işçilerle onarılacak güçlendirilmiş ve kaleye zahire nakli de yapılmıştı.¹⁰⁵ Yine aynı kalenin su tarafına köprü yapımı için vazifelendirilen Fransız mühendisin hizmetinde çalışması için Eflak Bey'inden iki bin cerahor¹⁰⁶ temin etmesi istenmişti.¹⁰⁷ Bölgedeki kalelerden bir diğeri olan Ada-i Kebir yani Ada Kalesi'ne peksimet ve barut varilleri için deri,¹⁰⁸ yiyecek ihtiyacı için bin kile un ve beş yüz kantar peksimet Eflak taraflarından gönderilmişti.¹⁰⁹ 1787'de savaşın başladığı günlerde elli kıt'a yedeklik top kundağı İbrail Kalesi'nde yapılmış, kundak için gerekli keresteler Eflak'tan gönderilmişti.¹¹⁰ 1788 yılının Aralık ayında İbrail Kalesi'nde yapılan tamirat sırasında kullanılan malzemelerle birlikte yüz cerahor ve yirmi nefer neccar Eflak ve Boğdan'dan getirilmişti.¹¹¹ Bu tür ihtiyaçların karşılanması, bölgede bulunan her kale ve kurulan ordugâhlar için de geçerliydi. Boğdan Voyvodası Aleksandr, Kili ve Akkirman kalelerinin ihtiyaçları olan kereste ve levazımın hazırlandığına dair yaptıklarını gönderdiği takrirle merkeze bildirmekteydi.¹¹² Bender Kalesi'nin güçlendirilmesi ve Turla Nehri üzerinde kurulacak köprü için gerekli kereste ihtiyacı Boğdan voyvodasından istenmişti.¹¹³ Mavroyani Bey İsakçı ambarına teslim olunacak zahireleri, Özi Kalesi için gerekli olan şarpanpo kazıklarını ve çubuklarını, İsmail ordusu için on bin koyun gönderdiğini yazdığı tahriratla bildirmişti.¹¹⁴

Cepheye giden ordunun daha hızlı ve rahat hareket edebilmesi için güzergâh üzerindeki yolların uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bölgenin coğrafi yapısı gereği sıklıkla karşılaşılan nehirlerden geçmek, çözülmesi gereken zorlu bir problem idi. Ordunun karşısına çıkan bu tabi engel geçici olarak kurulan ya da inşa edilen köprülerle aşılmaktaydı. Savaşın önemli cepheleri arasında yer alan Teke ve Irşova mevkiilerinde yapılacak köprüler için gerekli keresteyi ve diğer malzemeleri Eflak Bey'i temin etmişti. Buradaki köprü yapımında çalışacak usta ve ameleleri de yine voyvoda göndermişti.¹¹⁵ Vidin üzerine yapılacak köprü için görevlendirilen Kavanoszâde

105 BOA, Cevdet Tasnifi Askeriye Belgeleri (C.AS) 954-41421, H. 29.Ca.1201 (19 Mart 1787).

106 Cerahor: Osmanlı Devleti'nde ordu hizmetlerinde kullanılmak ve kale, köprü, yol vb. inşaatta ırgat, amele olarak çalıştırılmak üzere ücretle toplanan Hristiyanlara verilen isim. Osmanlı Devleti'nde ordu hizmetlerinde kullanılan Hristiyan esirlere verilen ad. Asker yetersizliğinde ücretle toplanan askerlere de denir, Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 280; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1989, s. 110.

107 BOA, C.AS., 978 – 42632, H. 24.Ca.1201 (14 Mart 1787).

108 BOA, C.AS., 910-39291, H. 21.M.1202 (2 Kasım 1787).

109 BOA, C.AS., 920 – 39773, H. 10.Ca.1202 (17 Şubat 1788).

110 Hakan Engin, *1787-1792 İbrail Kalesi*, s. 96.

111 *Age*, s. 114.

112 BOA, HAT, 228-12671, H. 29.Z.1203 (20 Eylül 1789).

113 Cengiz Fedakar, "1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi", s. 385; Cengiz Fedakar, "Hotin Kalesi", s. 534.

114 BOA, HAT, 18-823, H. 17.C.1201 (6 Nisan 1787): "İsakçı ambarına nakil ve teslim olunacak zehâyirden yüz bin keyl hinta ile yüz bin keyl şa'ir ve bunlardan mâ'ada havâle olunan otuz üç bin üç yüz kırk beş keyl dakik ile iki yüz otuz dört bin beş yüz yirmi beş keyl bulgur? ve yirmi bin kıyye revgan-ı sâde zehâyiri... kırk kıt'a üstü açık ta'bir olunan sefâyin-i nehriyyeye tahmil-birle... İsakçı ambarına tesyîr ve irsâl olunduğu... Özi Kal'ası için iktiza eden üç bin aded şarpanpo kazıkları ve yirmi bin demet loza çubuğu ve beş bin aded kazıklar... İsmail ordusuna on bin ... ağnam sevk ve irsal..."

115 BOA, Cevdet Tasnifi Nafia Belgeleri (C. NF.), 12-567, H. 16.Z.1202 (17 Eylül 1788); BOA, C. NF., 9-439, H. 26.Z.1202 (27 Eylül 1788); *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 595; Ahmet Üstüner, *Yusuf Paşa'nın Sefer-nâmesi*, s. 130.

Ahmed Paşa, köprü için kullanılacak demirin bir kısmını kendisi karşılamış, geriye kalan, kereste, çivi ve tonbaz gibi edevatı da Eflak Bey'i tamamlamıştı.¹¹⁶

Bölgede bulunan ambarlar, Eflak ve Boğdan'dan gelen zahirelerle doldurulurdu. Osmanlı Devleti'nin savaştan önceki son durumunu görüşmek amacıyla Bâbü'ssâfi'de toplanan mecliste, zahire temini konusu üzerinde durularak, herhangi bir savaş halinde; “*Eflak ve Boğdan memleketleri Devlet-i aliyyenin kılârı mesabesinde olduğu...*” hatırlatmaları yapılarak memleketeynin muhafazasının önemi belirtilmiştir.¹¹⁷ Mecliste önlem amaçlı olarak Eflak voyvodasının İsakçı ambarına buğday ve arpa göndermesi kararı alınmıştı.¹¹⁸ Gelen emirler doğrultusunda Özi Kalesi ve sair mevzilere zahire sevki yapılmış ayrıca aynı kalenin tamiri için de çalışacak işçiler temin edilmiştir.¹¹⁹

Savaş zamanında öneminin daha da arttığını gördüğümüz yiyecek ihtiyacının giderilmesi devletin hassasiyetle ilgilendiği meselelerindendi ve bu da belirli bir plan ve program dâhilinde gerçekleştirilmekteydi. Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya gibi iki büyük devletle mücadele ettiğinden, cepheden sürekli para, zahire, mühimmat, işçi ve asker gibi farklı ihtiyaçların giderilmesine yönelik haberler gelmekteydi. Hotin muhafazasında bulunan askerlerin yiyecek ihtiyaçları için satın alınan zahirenin ücretinin yarısı Boğdan voyvodası tarafından karşılanmıştır. Kaledeki bir kısım tayinat ihtiyacı ise Boğdan cizyesi gelirinden sağlanmıştır.¹²⁰ Vidin Kalesi muhafazasına memur yeniçerilerin on bin kuruşluk aylıklarının bir kısmı” Eflak’ın cizye bedelinden alınmış, bir kısmı da bizzat Eflak Bey’inin kendisi tarafından karşılanmıştır.¹²¹ Voyvoda bölgenin önemli noktalarından biri olan Vidin Kalesi’nin levazım eksikliklerini gidermiş, Tuna boylarının muhafazası için gemiler hazırlamış ve Vidin Kalesi’nde bulunan yeniçerilerin maaşlarını Eflak cizyesi malından ödemiştir.¹²² Varna muhafızı kethüdası, 1787 senesi Aralık ayının 15. gününden başlayarak hesaplanan ve bir aylığı altı yüz elli altı kuruş otuz akçe tutarına karşılık gelen cizye miktarını, tayinat bedeli olarak Eflak voyvodası Mavroyani’den teslim almıştır.¹²³ Boğdan Beyi Aleksandr sefer nedeniyle Boğdan’daki zahire durumunu merkeze bildirmiş, Hotin ve Bender kalelerine zahire sevkîyatının yapıldığını, ambarlar dışında dükkan ve camilere de erzak depolandığını yazmıştır. Voyvodanın bazı eski ambarlarda zahirenin saklanması zor olduğunu bildirmesi üzerine bölgeye yeni ambarların

116 BOA, C. AS., 1101-48642, H. 26.N.1202 (30 Haziran 1788); *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 303.

117 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 303.

118 BOA, Cevdet Tasnifi Eyalet-i Mümtaze Belgeleri (C. MTZ.), 19-927, H. 06.B.1201 (24 Nisan 1787).

119 BOA, C., AS, 954-41421, H. 29.Ca.1201 (19 Mart 1787).

120 Cengiz Fedakar, “Hotin Kalesi”, s. 521.

121 BOA. AE.SABH.I., 346-241198, H. 14.S.1202 (25 Kasım 1787). Bilindiği gibi Eflak ve Boğdan, Osmanlı merkezi ve ordusunun iâşe antrepoşu durumundaydı. Eflak’ta toplanan ve İbrail İskeleyi’ne gelen ürünlerin ya İstanbul’a ya da ordunun muhtelif birliklerine sevk edilmesi sağlanırdı. Bazen hububatın miktarı, binlerce tonu dahi geçebilmekteydi. Makalemizin içerisinde bahsettiğimiz bilgiler 1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya savaşı sırasında yaşanan durumla ilgili spesifik örneklerden birkaçıdır.

122 BOA, AE. SABH.I., 346-24198, H. 14.S.1202 (25 Kasım 1787).

123 BOA, C.AS., 938-40683, H. 29.R.1202 (7 Şubat 1788).

inşa edilmesi emri verilmiştir.¹²⁴ Eflak Bey'ine yoğun olarak gelen emirlerden biri de kale görevlilerinin işlerinin karşılanması için tayinatlarının verilmesiydi. Savaş sırasında Eflak'a memur edilen komutanlardan Kemankeş Mustafa Paşa, Kuğuzâde Süleyman Paşa ve Muhtar Paşaların kapı halkıyla maiyetlerindeki kişilerin günlük tayinatlarının verilmesi,¹²⁵ Mirimiran Kemankeş Mustafa Paşa'nın maiyetindeki altı bin askerin¹²⁶ ve Varna muhafızının tayinatını temin etmek Eflak Voyvodası Mavroyani'nin görevleri arasındaydı.¹²⁷

Aleksandr Konstantin Bey ve Mihalaki Bey

Nikola Mavroyani'nin idamından sonra Eflak'a voyvoda atanması gerekiyordu. Önceden Boğdan voyvodası olan Aleksandr Konstantin Mavrokordato acilen cephedeki orduya gönderildi. Bu sırada Ancak Mavrokordato Bey, düşmanın durumuyla ilgili haberlere vakıf olamadı ve kendisinden beklenen vazifeleri yerine getiremedi. Bu nedenle divan tercümanlığında sadakatle çalışmış ve ayrıca Avrupa'ya dair bilgilere de vakıf olan Mihalaki Bey Eflak voyvodası tayin edildi. 1791 yılının Nisan ayının ortalarına doğru cepheye gelen Mihalaki Bey'e Sadrazam Yusuf Paşa, Eflak ve etrafında bulunan Avusturya ordusunun durumunu öğrenmek için casuslar yollaması emrini verdi ve ayrıca Eflak halkının gönlünün alınması tavsiyesinde bulundu. Bu arada Sadrazam, Mihalaki (Mihal) Bey'e orduda bulunan sabık Voyvoda Aleksandr'ın İstanbul'a gönderilmesi talimatını da verdi.¹²⁸

Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında yapılan barış antlaşması, 18 Eylül 1790 tarihinde Yergöğünde imzalanan mütareke antlaşmasından yaklaşık on ay sonra, 3 Zilhicce 1205/3 Ağustos 1991 Perşembe günü Zıştovi'de İngiltere, Prusya ve Hollanda elçilerinin de bulunduğu bir heyet gözetiminde imzalanmıştır.¹²⁹ Antlaşmanın altıncı maddesinde göre Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti tasarrufunda kalmıştı.¹³⁰ Avusturya ile yapılan Zıştovi Antlaşması'ndan sonra Rusya ile savaş devam ettiğinden meşveret meclisinde hızlı bir şekilde Kili, İsmail ve İbrail taraflarına zahire, mühimmat ve asker takviyesi yapılması kararı alınmıştır.¹³¹

Mihalaki Bey'in voyvoda olduğu tarihlerde Avusturya ile anlaşma süreci içerisine girilmişken Rusya ile savaş devam etmekteydi. Bu nedenle Eflak Voyvodası Mihalaki Bey bir taraftan yapılacak antlaşmaya dair üzerine düşen görevleri yerine getirirken diğer taraftan Rus cephesinde devam eden savaşa da destek vermekteydi. Maliye Tezkerecisi Abdullah Bey, Avusturya'yla yapılan antlaşma gereği Eflak'ın teslim edilmesi ve Boğdan kazalarının tahliyesi için mübaşir

124 Cengiz Fedakar, "Hotin Kalesi", s. 523.

125 BOA, C.AS., 636-26789, H. 07.M.1204 (27 Eylül 1789).

126 BOA, C.AS., 831-40299, H. 19.L.1203 (13 Temmuz 1789).

127 BOA, C.AS., 938-40683, H. 29.R.1202 (7 Şubat 1788).

128 Hatice Çetin Durgun, *197 No'lu Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Antalya 2009, s. 91.

129 Anlaşma tarihi İngiliz Parlamento Arşivi'nde 4 Ağustos 1791 olarak kaydedilmiştir. Zülfiye Koçak, "Son Osmanlı – Avusturya Mücadelesi'nde Değişen Dengeler ve Zıştovi Antlaşması", *Akademik Bakış*, C 11, S 22, (2018 Yaz), s. 272.

130 Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı*, s. 224.

131 *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt*, s. 735-738.

olarak bölgeye gönderilmişti. Görevini yerine getirirken Eflak voyvodası Mihalaki ile durumu müzakere etmesi de istenmişti. Aynı emir Mihalaki Bey'e de gönderilerek Eflak sınırına gelen Mübaşir Abdullah Bey'e yardım etmesi ve verilen emrin yerine getirilmesinde birlikte hareket etmeleri söylenmişti.¹³²

Ruslarla bir buçuk ay süren görüşmeler sonunda 10 Ocak 1792 tarihinde imzalanan Yaş Antlaşması'nda Reisülküttap Abdullah Birrî Efendi birinci murahhas, İbrahim İsmet Beyefendi ikinci ve Dürrî Efendi üçüncü murahhas olarak görev yapmıştır. Mehmet Avni Efendi mükâleme kâtibi, Mehmet Saîd Galip Efendi vekâyi kâtibi olarak tayin edilmişler, önceki Boğdan Voyvodası Kostantin Beyzâde Aleksander Morozi ise Mükâleme Tercümanlığı ile görevlendirilmiştir.¹³³

Sonuç

Eflak ve Boğdan beyleri Osmanlı'nın Batı yönünde yaptığı savaşlarda kendilerinden istenen vazifeleri yerine getiriyorlardı. 18. yüzyılda konjonktürel değişikliğin gerekliliği olarak bölgenin stratejik açıdan daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Bu dönemde voyvodaların merkezden sadakatle hizmet edecek kişilerden atanması şeklinde farklı bir idari yapılanmaya gidilmiştir. Voyvodaların merkezden atanması ve sık sık değiştirilmeleri 18. yüzyıl boyunca karşımıza çıkan bir uygulamadır. 1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya Savaşı'nda Avusturya ve Rusya'nın ilk olarak ele geçirmek istedikleri merkezlerin Yaş ve Bükreş olması eyaletlerdeki idari değişikliğin nedenini açıkça göstermektedir.

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı süresinde görüldüğü gibi batı yönündeki savaşlarda, Eflak ve Boğdan voyvodaları, cephede bizzat askerlerinin başında Osmanlı ordusuyla birlikte düşmanla mücadele ediyorlardı. Voyvodalar savaş sırasında, düşmanın durumuyla ilgili istihbarat bilgilerinin gönderilmesi, askerın yiyecek ve para ihtiyacının karşılanması, kale tahkimi için gerekli malzemelerin tedarik edilmesi, işçi ve asker temini gibi cephedeki ordunun ihtiyacına yönelik birçok vazifeleri de yerine getirdiler. Savaş sürecindeki voyvodaların yerine getirdiği hizmetlerin yoğunluğuna bakıldığında, bu eyaletlerin Osmanlı Devleti'ni aynî ve maddi birçok alanlarda katkı sağladığı ve desteklediği görülmektedir. Bu nedenle eyaletlerde sadakatle hizmet eden yöneticilerin bulunmasının gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır. Sorumluluklarını yerine getirmeyen veya görevini suiistimal eden voyvodalar sık sık değiştirildiler. Bazıları Mavroyani gibi Eflak ve Boğdan'ı tek başına idare etti. Bazıları birden fazla voyvodalık yaptı bazıları ise farklı zamanlarda Eflak ve Boğdan voyvodası oldu. Bazıları sürgüne gönderildi bir süre sonra affedilerek tekrar voyvoda olabildi. Birçoğu da idam edildi ve malları devlet hazinesine aktarıldı. 18. yüzyılda Eflak ve Boğdan voyvodalığı merkezli karşımıza çıkan bu yoğun faaliyetler Osmanlı idaresinin bölge üzerindeki hassasiyetini ve Memleketeyn'in Osmanlı Devleti için taşıdığı değeri gözler önüne sermektedir.

132 *Age.*, s. 509-512.

133 Hüseyin Sankaya, *Ahmed Vâsîf Efendi*, s. LXXXIV.

1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya Savaşı'nda görüldüğü gibi Eflak ve Boğdan'ın, Rusya ve Avusturya ile yapılan savaşlarda Osmanlı Devleti'nin stratejik açıdan önemli merkezleri oldukları açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyılın başından itibaren merkezin güvenliğinin sağlanmasında dikkati çeken bu iki eyalet yüzyılın sonuna doğru çok daha önemli bir konuma gelecektir. Eflak ve Boğdan'ın stratejik önemi 19. yüzyılda bağımsızlıklarını elde edene kadar artarak devam etmiştir.

Harita 1. 18. yüzyılın ikinci yarısına ait apılmış Eflak-Boğdan Haritası.¹³⁴

¹³⁴ Hakan Engin, 1787-1792 *İbrail Kalesi*, s. 153. (Mavi ile renklendirilmiş alan Eflak sarı ile renklendirilmiş alan ise Boğdan topraklarıdır. Tuna Nehri gri renkle gösterilmiştir. Tuna'nın Karadeniz'e dökülen aşağı [bir nehrin kaynak yönü yukarı akış yönü ise aşağı olarak tanımlanır] yönünden itibaren sırayla kuzey kıyısında; İsmail Kalesi, Kartal, Tomarova, Kalas, İbrail (sarı ile renklendirilmiş, kuzeybatı), Yergöğü (sarı ile renklendirilmiş, kuzeybatı), Irşova (kuzeybatıda Tuna'nın Eflak sınırının bittiği Macar hattında), Tuna'nın güney kıyısında; Tolçı, İsakçı, Maçin, Hırşova (güneybatı), Silistre (güneybatı), Tutrakan (güneybatı), Rusçuk (güneybatı), Niğbolu (güneybatı), Vidin Kalesi (güneybatı). Kuzeyde Eflak ve Boğdan sınırında Fokşan Kalesi. Boğdan'ın kuzeyinde Leh sınırında Hotin Kalesi (sarı renkli). Karadeniz kıyısında kuzeyden güneye doğru Özi Kalesi, karşısında Kılburun, Hocabey ve Akkirman kaleleri).

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Tasnifi Sultan I. Abdülhamid Belgeleri (AE.SABH.I.)

41-2998./277-18597./277-18599./206-13731./346-241198./103-7032./346-24198.

Ali Emiri Tasnifi Sultan III. Selim Belgeleri (AE.SABH.III.)

189-11374.

İbnülemin Tasnifi Hariciye Belgeleri (İE.HR.)

17-1548.

Cevdet Tasnifi Hariciye Belgeleri (C.HR.)

123-6102./110-5493./138-6881/119-5938./69-3442./132-6563./78-3865./129-6416./84-4159.

Cevdet Tasnifi Askeriye Belgeleri (C.AS.)

954-41421./978 – 42632./910-39291./920 – 39773./954-41421./938-40683./636 – 26789./831-40299./938-40683./1101-48642./450-18746.

Cevdet Tasnifi Nafia Belgeleri (C. NF.)

12-567./9-439.

Cevdet Tasnifi Eyalet-i Mümtaze Belgeleri (C. MTZ.)

19-927.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Belgeleri (TS.MA.e.)

1128-49./520-38.

Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT)

10-337./24-1187./1384-54762./133-5494./30-1419./228-12671./18-823.

Bab-ı Asâfi Tasnifi Nâme-i Hümayûn Defterleri (A.DVNSNMH.d)

9.

Araştırma Eserler

Abdurrahman Şeref, *Osmanlı Devleti Tarihi*, haz. Doç. Dr. Musa Duman, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2005.

Ahmet Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, haz. Sadık Emre Karakuş-Murat Babuçoğlu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kültür Yayınları (TOBB), Ankara 2017, Kitap 1.

Ahmet Rasim, *Osmanlı'da Batışın Üç Evresi*, haz. H. V. Velidedeoğlu, Evrim Yayınları, İstanbul 1987.

Akdağ, Abdurrahman, *1826 Akkırman Antlaşması (Sebepleri-Müzakereleri-Tatbiki-Tahlili)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2019.

Aksan, Virginia, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

Aydın, Mahir, *Vidin Kalesi*, Ötüken, İstanbul 2015.

Baycar, Adnan, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi Ahmed Cavid Bey'in Müntehabatı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004.

Bayram, Ümmügülüm Filiz, *Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt (Metin ve Değerlendirme)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2014.

- _____, “A Walachian Lord At 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian War In Ottoman Sources: Nikola Mavroyani”, *International Balkan Annual Conference (İBAK)*, Book Series 4, İstanbul 2016, s. 297-308.
- Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *DİA*, XLIII, (2013), s. 450-462.
- _____, “Ziştovi Antlaşması”, *DİA*, XLIV, (2013), s. 467-472.
- Canatar, Mehmet, “Kathüdâ”, *DİA*, XXV, (2022), s. 332-334.
- Castellan, Georges, *Balkanların Tarihi*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1992.
- Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, I, Ötüken, İstanbul 2006.
- Cezar, Musafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, V, Güven Yayınevi, İstanbul 1962.
- Çınar, Ali Osman, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı ve Tarihi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.
- Çiftçi, Cafer, “Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, *Uluslararası İlişkiler*, 7, S 26 (Yaz 2010), s. 27-48.
- Demir, Uğur, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2012.
- Durgun, Hatice Çetin, *197 No'lu Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Antalya 2009.
- Efe, Ayla, “Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları: Küçük Kaynarca'dan Berlin'e”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S 19, s. 139-174.
- Emecen, Feridun, “Hasan Paşa, Kethüdâ”, *DİA*, XVI, (1997), s. 337-338.
- Engin, Hakan, *1787-1792 Osmanlı, Rus-Avusturya Harpleri Sırasında İbrail Kalesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Edirne 2013.
- Erman, Arzu, “Fenerli Aristokrasisinde Proto-Milliyetçi Bir Örnek: Aleksandros İpsilantis ve Filiki Eteria”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, VIII/1, (2021) s. 26-47.
- Fedakar, Cengiz, *Kafkasya'da İmparatorluklar Savaşı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, “Hotin Kalesi (1787-1792 Osmanlı-Avusturya, Rusya Savaşlarında)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 16, S 3, (Ankara 2019), s. 513-544.
- _____, “1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi”, *Prof. Dr. Erdoğan Merçil'e Armağan*, haz. Emine Uyumaz, Muharrem Kesik vd., İstanbul Bilge Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 382-393.
- _____, “Anapa Kalesi”, *Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı*, S 81, (Temmuz-Aralık 2015), s. 276-289.
- Gemil, Tahsin “Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülâhazalar”, *VIII. Türk Tarih Kongresi II* Ekim 1976, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1981, s. 1503-1510.
- Güney, Kadir, *190 Numaralı Mühimme Defteri'nin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1204-1204, M. 1789-1790; sayfa 1-97)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Gaziantep 2012.
- Halaçoğlu, Yusuf *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi Ankara 1991.
- Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, IX, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1992.
- İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayınları, İstanbul 2000.

- İpşirli, Mehmet, “Kapı Halkı”, *DİA*, XXIV, (2001), s. 343-344.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1983.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, V, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1983.
- Karpat, Kemal, “Eflak”, *DİA*, X, (1994), s. 466-469.
- Kamalov, İlyas, *Altın Orda ve Rusya*, Ötüken, İstanbul 2009.
- Kılıç, Arzu, “Eflak-Boğdan ve Karadeniz’de Bal ve Balmumu”, *Arı ve Bal*, ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2013, s. 115-129.
- Koçak, Zülfiye, “Son Osmanlı – Avusturya Mücadelesi’nde Değişen Dengeler ve Zıstovi Antlaşması”, *Akademik Bakış*, C 11, S 22, (Yaz 2018), s. 261-289.
- Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2020.
- Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1987.
- Kurtaran, Uğur, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasi İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, *Journal of History School (JOHS)*, S XVII, (Mart 2014-March 2014), s. 393-419.
- Kuzucu, Serhat, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, çev. Server Tanilli, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.
- Maxim Mihai, “XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan’ın Osmanlı İmparatorluğuna karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetlerine Dair Bazı Düşünceler”, *VII. Türk Tarih Kongresi II Eylül 1970*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1973, s. 553-555.
- _____, “Voyvoda”, *DİA*, XLIII, (2013), s. 127-129.
- Mustafa Nuri, *Netayicü'l-Vukuat*, IV, Uhuvvet Matbaası, İstanbul 1327.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı Tarihine Ait Belgeler Telhisleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970.
- Özcan, Abdülkadir, “Casus”, *DİA*, VII, (1993), s. 166-169.
- _____, “Serdar”, *DİA*, XXXVI, (2009), s. 551-552.
- Özsaray, Mustafa, “Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri”, *Hazine-i evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, I (2019), s. 28-41.
- Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-II-III, MEB, Ankara 1983.
- Pala, Nevcan Nur, *Eflak ve Boğdan’da Osmanlı Hâkimiyeti ve Fuat Efendi’nin Layihası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Kütahya 2009.
- Philliou, Christine M., *Bir İmparatorluk Biyografisi İhtilaller Çağında Osmanlı Yönetimi ve Fenerliler*, çev. Renan Akman, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021.
- Salık, İrina Calugher, *Osmanlı ve Romen Kaynaklarına Göre Memleketeyn İdaresinde Fenerli Beyler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Programı, İstanbul 2022.
- Sarıcaoğlu, Fikret, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001.
- Sarıkaya, Hüseyin, *Ahmed Vâsıf Efendi Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr [Osmanlı Tarihi (1209-1212/1794-1805)]*, Çamlıca, İstanbul 2017.
- Seslikaya, Ali, *Yavuz Sultan Selim’in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, (Yayınlanmamış

- Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Bilim Dalı, Tokat 2014.
- Show, Stanford J., *III. Selim Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*, çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- Temelkuran, Tevfik, *Gazavât-ı Cezayirli Gazî Hasan Paşa*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2000.
- Topaktaş, Hacer, “Bogdan Voivodship as a Channel of Receiving News from the Polish Side (the second half of the 18.th Century)”, *Discussions on Turkology Questions and Development of Modern Turkology Studies*, ed. Öztürk Emiroğlu-Marzena Godzinska-Filip Majkowski, Warsaw 2014.
- Toprak, Seydi Vakkas, *Vak'ânüvis Halil Nuri Bey Nuri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2015.
- Uyanık, Feyzullah, *Tuna'nın Kuzeyine Yönelik Osmanlı Siyaseti ve Eflak Boğdan Özerkliğinin Restorasyonu*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2020.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, IV, Kısım 1-2, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1983.
- _____, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1989.
- Üstüner, Ahmet, *Yusuf Paşa'nın Sefernâmesi Transkripsiyon-Değerlendirme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Konya 2005.
- Yardımcı, Çiğdem, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1812 Bükreş Antlaşmasına Kadar Eflak-Boğdan'da Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak 2021.
- Yüksel, Sinan, “Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşması'na Kadar Eflak-Boğdan Üzerinde Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi”, *Belleten*, 83/297, s. 605-632.
- _____, “Nikola Mavroyeni'nin Eflâk Voyvodalığı (1786-1790)”, *Gazi Akademik Bakış*, XV, S 29, (Kış 2021), s. 89-106.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)*, V, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe, İstanbul 2011.

Elektronik Kaynaklar

- Moldeveni, “Ion Sandu Sturza”, <https://www.moldovenii.md/md/people/841>, [Erişim tarihi: 03.10.2022].

THE ROLES OF THE WALLACHIAN AND MOLDAVIAN VOIVODESHIP IN THE OTTOMAN-RUSSIAN AND AUSTRIAN WARS OF 1787-1792

Ümmügülsüm Filiz BAYRAM*

In the late 18th century, the Ottoman Empire needed to maintain its control over the Wallachian and Moldavian principalities for security reasons. At the same time, Russia, under the rights granted by the 1774 Treaty of Küçük Kaynarca, gradually expanded its influence in the region by opening consulates in Wallachia, Moldavia and many Muslim lands. In an effort to stop Russia's expansionist policy and to regain the prestige lost in the Treaty of Küçük Kaynarca, the Ottoman Empire declared war against Russia on August 14, 1787.

In the 18th century, the Ottoman Empire applied some changes in the administrative apparatus of Wallachia and Moldavia; the voivodes, previously selected from among local boyars, would now be appointed from the Greek Phanariot families in Istanbul (1711-1821). These voivodes were expected to faithfully fulfill their duties to the Ottoman Empire during times of war and peace. Among their responsibilities were accompanying the Sultan on campaigns, providing food to the army, ensuring the safe passage of ships loaded with ammunition, supplies and soldiers through the Danube, providing animals such as horses, carts, and oxen, repairing castles along the way, posting guards at mountain passes, catching deserters and passing intelligence obtained from enemy soldiers to the commanders.

There are many documents in the Ottoman archives regarding the appointment of Wallachian and Moldavian voivodes and the services they provided. These documents show that there was intense activity in the region during the war. While the actions of Wallachian and Moldavian voivodes are dispersed in political accounts, we know that they played important roles especially during the wars with Austria and Russia in the 18th century. Our focus in this study is to bring together the scattered information with a microhistorical approach, to draw attention to the Wallachian and Moldavian principalities, and to make the strategic importance of the region more visible. As such, this article aims to better assess the value of Wallachia and Moldavia for the western territories of the Ottoman Empire especially during the course of the 1787-1792

* Assist Prof., Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Arts and Sciences, Istanbul / Turkey, filiz.bayram@msgsu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3350-1261

Ottoman-Russian and Austrian Wars. This discussion will also contextualize the efforts of Russia and Austria to seize these lands.

During the Ottoman-Russian and Austrian Wars between 1787 and 1792, two different voivodes were appointed in Wallachia, namely Nikola Mavroyani and Mihail Suçu. Aleksandr Ipsilanti, Nikola Mavroyani and Manol Rozetti were appointed as the voivodes of Moldavia. When the war broke out, Aleksandr Voivode fled to Austria, and the Wallachian voivode Mavroyani also took on the role of Moldavian voivodeship. Various services were provided by the Wallachian and Moldavian boyars during this five-year war. These services may be listed under the following headings:

- Sending important news and intelligence to the center or to the army headquarters,*
- Meeting the various needs of envoys, merchants, and government officials,*
- Meeting the food and monetary needs of soldiers,*
- Supplying food for the animals in the army,*
- Providing raw materials such as wood, iron, and coal used in the construction of trenches, bridges, gates, gun carriages, gunpowder barrels, and castle repairs,*
- Providing labor and soldiers.*

Due to their central role in the transmission of intelligence, Wallachia and Moldavia were likened to “the two eyes of the Sublime Porte turned towards Europe”. This transmission and secret communication with Sublime Porte was made possible through the agency of messengers called Klaraş or Kalaraş. By the end of the 18th century, the Phanariot voivodes had created extensive networks to deliver the goods and news they sent to the center. Family members were placed at key points of these networks. For example, as soon as Mavroyani Voivode was appointed as a voivode, he was asked to learn about information related to the French, Spanish, and British navies and to keep track of the Russian-Polish relations. The voivodes conveyed information they learned from the residents and the newspapers in the capital cities.

The defense lines of the Ottoman Empire in the north of the Black Sea consisted of castles of various sizes that started from the Azov Sea and extended along the Kuban River. Before 1787, there were efforts to fortify the castles and to overcome the shortages by supplying provisions in order to ensure the security of the region due to the Russian threat. The Wallachian and Moldavian boyars met the needs of the castles that fell within their responsibilities. Before the 1787-1792 war, the Ochakov Castle and nearby positions were repaired and strengthened with workers provided by the Wallachian voivode, and provisions were also transported to the castle. It was also requested from the Wallachian voivode to provide two thousand cerahors to work for the French engineer assigned to build a bridge on the water side of the same castle. Due to these services, Wallachia and Moldavia were referred to as “the cellars of the Ottoman Empire” in contemporary sources.

As witnessed during the Ottoman-Russian and Austrian Wars of 1787-1792, the voivodes of Wallachia and Moldavia fought alongside the Ottoman army, leading their own soldiers on the front lines. The voivodes also fulfilled many duties for the army's needs during the war, such as sending intelligence information, supplying food and money for the soldiers, providing materials for fortress defense, and recruiting workers and soldiers. Considering the intensity of the services provided by the voivodes during the war, it is clear that these provinces contributed and supported the Ottoman Empire in many material and non-material ways. Therefore, the necessity of having administrators who served the provinces loyally is better understood. Voivodes who did not fulfill their responsibilities or abused their power were frequently replaced. Some, like Mavroyani, governed Wallachia and Moldavia alone, while others held multiple voivodeships or became voivodes at different times. Some were exiled but later pardoned and were able to become voivodes again. Many were executed, and their assets were transferred to the state treasury.

These intensive activities centered around the Wallachia and Moldavia voivodeships in the 18th century reveal the sensitivity of Ottoman rule over the region and the value of Wallachia and Moldavia for the Ottoman Empire. As seen in the Ottoman-Russian and Austrian Wars of 1787-1792, Wallachia and Moldavia were strategically important centers for the Ottoman Empire. These two provinces, which had been noteworthy for securing the center's safety since the beginning of the 18th century, would become even more important towards the end of the century. The strategic importance of Wallachia and Moldavia continued to increase until they gained their independence in the 19th century.